

Original article

Türkiye’de Doğal Afetlerin Sosyoekonomik Açından Değerlendirilmesi: 6 Şubat 2023 Depremleri

Evaluation of Natural Disasters in Türkiye from a Socioeconomic Perspective: Earthquakes of February 6, 2023

Suat Uğur ^{a,*} & Leyla Yılmaz ^a

^a Department of Labor Economics and Industrial Relations, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Çanakkale Onsekiz Mart University, Çanakkale, Türkiye

^b Department of Labor Economics and Industrial Relations, Graduate Education Institute, Çanakkale Onsekiz Mart University, Çanakkale, Türkiye

Özet

Doğal afetler, yerkürenin ve atmosferin doğal davranışları sonucu meydana gelen olaylardır ve tüm insanlık tarihi boyunca toplumları sosyal, psikolojik, ekonomik ve yerleşim olarak etkilemiştir. Doğal afetler öngörülebilir olmakla birlikte, önlenemez oluşları sebebi ile toplumlar için geriye dönüşü olmayan kayıplara yol açabilmektedir. Bilim ve bilinç tarafında gelişmiş olan toplumlarda en az zararla atlatılmaya çalışılan afetler, geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde afet bilincinin gelişmemiş olması sebebiyle sonuçları adına daha ağır senaryoların yaşanmasına sebep olmaktadır.

Türkiye, başta depremler olmak üzere, sel, heyelan, çığ düşmesi vb. doğal kaynaklı, kimyevi madde patlamaları, kimyasal sızıntılar, yangınlar vb. insan hatası kaynaklı pek çok afet çeşidine maruz kalmaktadır. 21. yüzyılda afet bilincinin hala istenilen seviyeye getirilememiş olması toplum olarak uzun süreli maddi manevi ağır bedeller ödenmesi ile sonuçlanmaktadır. Özellikle 6 Şubat 2023 depremleri, gelecek için önemli ikazlar yapmaktadır.

Bu çalışma ile amaçlanan afet bilincinin geliştirilerek afet öncesi ve sonrasının sigortası olabilecek politikalara katkı sağlamak, sosyal politikaların sürdürülebilir toplumsal en üst fayda hedeflenerek planlanmasına katkı yapabilmektir. Söz konusu katkı için 6 Şubat 2023 depremleri özelinde resmi veriler ve araştırma sonuçları üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır. Bu kapsamda deprem afetine hazırlıklı olmak ve deprem sonrasında izlenecek stratejiler için hem devletin hem toplumun farkındalık durumu araştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, hem devletin hem toplumun daha ciddi hazırlık yapması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye’de Doğal Afetler, Afet ve Sosyal Politika, Deprem ve Sosyal Yardımlar, 6 Şubat 23 Depremleri.

Abstract

Natural disasters are events that occur as a result of the natural behavior of the earth and the atmosphere and have affected societies socially, psychologically, economically and residentially throughout human history. Although natural disasters are predictable, they can cause irreversible losses for societies because they are unpreventable. Disasters, which are tried to be overcome with minimal damage in societies with developed science and awareness, cause more severe scenarios to occur in underdeveloped and developing countries due to the lack of disaster awareness.

* Corresponding author:

Suat Uğur, Prof. Dr., Department of Labor Economics and Industrial Relations, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Çanakkale Onsekiz Mart University, Çanakkale, Türkiye.
Email: suatugur@comu.edu.tr

Türkiye, especially earthquakes, floods, landslides, avalanches, etc. natural origin, chemical explosions, chemical leaks, fires, etc. It is exposed to many types of disasters caused by human error. Even though we are in the 21st century, disaster awareness has not yet been brought to the desired level, resulting in long-term material and moral costs being paid by the society. Especially the February 6, 2023 earthquakes provide important warnings for the future.

The aim of this study is to contribute to policies that can provide insurance for pre- and post-disaster situations by improving disaster awareness and to contribute to the planning of social policies targeting sustainable social benefit. In this context, the awareness level of both the state and the society was investigated to be prepared for an earthquake disaster and the strategies to be followed after the earthquake. According to the results of the research, it has been concluded that both the state and the society need to make more serious preparations.

Keywords: Natural disasters in Türkiye, Disaster and Social Policy, Earthquake and Social Assistance, February 6, 2023 Earthquakes.

Received: 26 February 2024 * **Accepted:** 19 March 2023 * **DOI:** <https://doi.org/10.29329/ijiasos.2024.658.1>

GİRİŞ

Doğal afetler dünya üzerindeki her coğrafyada, her toplumun, o coğrafyanın, iklimin özelliklerine göre farklı şekillerde karşılaştığı, başta insan olmak üzere ekolojik alanlara zarar veren doğa olaylarıdır. Doğal afetler içerisinde insanlarda en büyük korkuyu, öncesi ve sonrasında “Deprem” felaketi yaratmaktadır. Yaşanan her afet geride kalıcı izler bırakmaktadır. İlk etapta maddi manevi kayıplarla birlikte yaşanan şok durumlar, sonrası dönemde psikolojik sorunları da beraberinde getirmekte, toplum sağlığının bozulmasına sebep olmaktadır. İlerleyen günlerde bu duygulara gelecek kaygısı da eşlik etmeye başlamaktadır. Toplumda günlük rutinin bozulması geçici/kalıcı iç ve dış göç olaylarına sebep olabilmekte ve hatta şehirlerin yerleşim yerlerinin değişmesi ile sonuçlanabilmektedir.

Dünya genelinde üç büyük deprem kuşağı bulunmaktadır. Deprem üretme kapasitelerine bakıldığında; Dünya üzerindeki depremlerin % 81 ini üreten, Şili’den başlayarak Yeni Zelanda’yı, Amerika Kıtası’nın batısı ve güneyini, Meksika’yı, Alaska’nın güneyini, Japonya, Yeni Gine ve Güney Pasifik Adalarını etkisi altına alan Pasifik Deprem Kuşağı, %17’sini üreten Endonezya’dan başlayarak Himalaya’ları aşmış Anadolu Coğrafyasını da içine alarak Akdeniz üzerinden Atlas Okyanusuna kadar uzanan Alp-Himalaya Deprem Kuşağı ile % 2’sini oluşturan Atlantik Bölgesi Deprem Kuşağı bulunmaktadır.

Anadolu coğrafyasında kurulmuş olan Türkiye’nin topraklarının % 92’si deprem kuşağı üzerinde yer almaktadır. Türkiye tarihi boyunca pek çok doğal afet ile mücadele etmiş ve etmeye devam etmektedir. Cumhuriyet Döneminde 1939 yılında Erzincan ilimizde yaşanan 7,9 şiddetindeki deprem ile başlayan büyük deprem periyodunun sonuncusu 6 Şubat 2023 tarihinde 7,7 ve 7,6 şiddetinde meydana gelen Kahramanmaraş merkezli Elbistan ve Pazarcık depremleri olmuştur. Depremlerin etki

alanı 99.362 kilometrekarelik alanı kapsayan Kahramanmaraş, Hatay, Kilis, Şanlıurfa, Gaziantep, Osmaniye, Adıyaman, Adana, Diyarbakır ve Malatya illeridir. Bu illerin yanı sıra Elazığ, Mardin ve çevresi de depremden etkilenmiştir. Meydana gelen yıkımın büyüklüğü sebebi ile “Yüzyılın Afeti” olarak nitelenen bu depremlerde AFAD resmi verilerine göre 50.783 vatandaşımız hayatını kaybetmiş, 850 vatandaşımız 1300 uzvunu kaybederek engelli hale gelmiş, 500 binin üzerinde bina ya yıkılmış ya da kullanılamaz hale gelmiştir. Tüm bu rakamsal verilerin yanında depremde zarar gören vatandaşlar psikolojik olarak ağır travmalar yaşamıştır. Depremzedeler, gündelik yaşamsal gereksinimlerini karşılama çabalarının yanı sıra, ciddi anlamda gelecek kaygısı ile karşı karşıya kalmışlardır.

Sosyal devlet olmanın ve sürdürülebilir sosyal politikaların önemi bu afet ile birlikte bir kez daha ortaya çıkmıştır. 29 Mart-6 Nisan 2023 tarihleri arasında deprem bölgesi illerinden dördü ve depremzedeleri konuk eden illerden ikisi dâhil olmak üzere Kahramanmaraş, Hatay, Osmaniye, Kilis, Adana ve Mersin illerinde 1500 den fazla depremzede vatandaş ve onlarca yardım görevlisi ile bire bir görüşmeler yapılmıştır. Tamamen rastlantısal olarak, gönüllülük esaslı ve hiçbir kişisel bilgi alınmadan 18 yaş üzeri farklı cinsiyet, yaş, meslek ve eğitim grubundan 647 depremzede vatandaş ile anket tekniği kullanılarak bir araştırma yapılmıştır. Alınan cevaplar ile depremzedelerin yardımlara ne kadar ulaşabildiği, nelerin eksik kaldığı, deprem öncesi ve sonrasına dair farkındalık açısından ortaya çıkan algının durumu hakkında değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır. Yapılan bu çalışma ile deprem sonrasında depremden zarar gören insanların ilk etapta nelere ihtiyacının olduğu ve ilerleyen dönemlerde nelere ihtiyacının olacağı saptanarak, gelecekte deprem sonrası için sosyal yardımlarda ihtiyaca yönelik gerekli planlanma yapılabilmesine katkı sunulması amaç edinilmiştir.

Afet ve Doğal Afet Kavramları

Bu iki kavram halk arasında çoğu zaman aynı anlamda kullanılmakla birlikte birtakım yapısal farklılıklar içeren iki kavramdır. Afet olarak genel kabul gören ve bu şekilde nitelenen olaylar büyük çoğunlukla doğanın normal işleyişinden kaynaklı meydana gelen olaylar olmakla birlikte, insanlardan kaynaklanan eylemler sonucu “AFET” olarak nitelenen olaylara dönüşmektedirler. Afetin büyüklüğünü ve ciddiyetini yaşanan can kaybı ve mekânsal yıkımın büyüklüğü belirlemektedir. Genel kabulde kırsal alanlarda örneğin; ıssız bir adada meydana gelen bir sel olayı veya denizin dibinde meydana gelen bir deprem olayı bir doğa olayı olarak kabul edilirken, afet olarak nitelenmemektedir. Özetle afetlerde gözle görülür bir can ve mal kaybının varlığı söz konusu olmaktadır (Selçuk,2020:2).

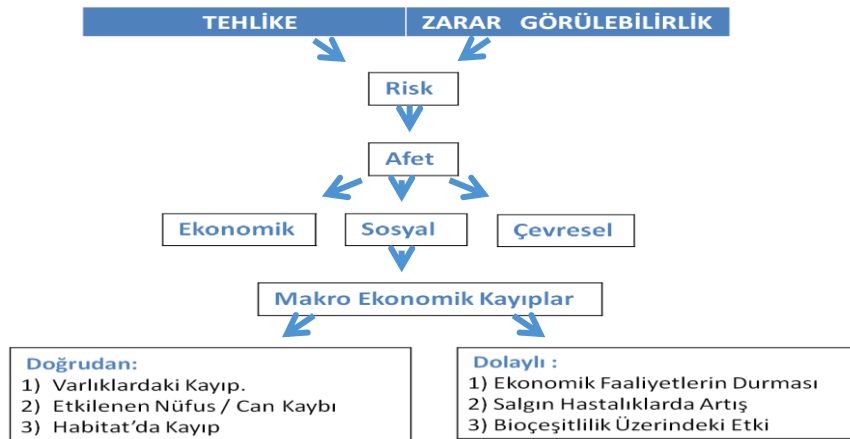
Doğal Afet; zamanı bilinmeyen, öngörülemeyen tamamen doğanın kendi yapısından kaynaklı jeolojik, jeomorfolojik ve iklimik sebepli doğa olayına denilmektedir. Doğada canlılar dahil her türlü yaşamsal zeminde tahribata neden olmaktadır. Doğal afetler; Jeolojik, Hidrolojik/Klimatik ve Biyolojik Kökenli Afetler olarak üç başlık altında toplanmaktadır (Değirmenci&İlter, 2013: 279-282).

Afet ise; herhangi bir coğrafyada veya bir mekanda, beklenmedik bir anda meydana gelen, çoğu zaman öngörülemeyen, her türlü canlının yaşamını ve ekolojik dengeyi etkileyerek istenmeyen sonuçlar doğuran, ekonomik, politik ve sosyal alanlarda çoğu zaman geriye dönüşü zor kayıplar yaratarak hayatın genel akışını kesintiye uğratan, insan kaynaklı hatalardan dolayı can ve mal kayıplarına sebebiyet vermesi sonucu afete dönüşen olaylardır. Örneğin; alüvyon zeminlere yerleşim yerlerinin kurulması sonucu, meydana gelen bir deprem sonrası can ve mal kaybının çok büyük olması bu kapsamda değerlendirilmektedir. Afetler; doğal afetler ve beşeri afetler olarak ikiye ayrılır. Doğal afetler; kıtlık, kuraklık, şiddetli soğuklar, sera gazı etkisi gibi “yavaş gelişen”, deprem, toprak kaymaları, kaya düşmeleri, seller, fırtınalar ve yangınlar gibi “ani gelişen” afetler olarak iki kısımda incelenmektedir. İnsan kaynaklı afetler de yine; sosyal afetler, teknolojik afetler olarak ikiye ayrılmaktadır (Şahin&Üçgül,2018:44)

Afet yönetimi

Afet yönetimi klasik tanımla, insanların/toplumların yaşadıkları coğrafyada meydana gelen/gelebilecek her türlü “afet” olarak tanımlanabilecek olay hakkında derinlemesine bilgi sahibi olmaları, bu olayların tekrarı durumunda en az zararla bu dönemi geçirebilmelerine olanak sağlayacak çalışmaların tümüdür.

Türkiye’de afet yönetimini tek elde toplamak üzere 2006 yılında kurulmuş olan Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı’nın (AFAD) tanımladığı 28 tanesi meteorolojik kaynaklı olmak üzere, 31 çeşit afet vardır. Ülkemizde en sık görülen doğal afetlerin başında deprem, sel, çığ düşmesi, toprak kayması, kuraklık, orman yangınları ve don olayı gelmektedir (AFAD, 2023).

Kaynak: E.Ayşe Erkan, 2010. DTP Uzmanlık Tezi (Environmental Resources Management Limited, 2005:12).

Dünya üzerinde tüm toplumlar, coğrafi konumları ve tarihten gelen deneyimleri neticesinde bu şekilde pek çok olayı yaşayarak öğrenmek zorunda kalmıştır. Afetlerin boyutu, toplumda meydana gelen can ve mal kayıplarının büyüklüğü ile ölçülmektedir. Bir afetin büyüklüğüne etki eden faktörlerin başında, meydana gelen olayın fiziksel büyüklüğü gelmektedir. Bunu olay sonrası ortaya çıkan can ve

mal kaybı takip etmekte ve olayın meydana geldiği toplumun bu olayın sonuçları ile baş edebilme kapasitesini gösteren ekonomik büyüklük ile gelişmişlik düzeyi, doğal çevrenin, yeraltı ve yerüstü kaynakların insan eliyle tahrip edilmesi, hızlı ve kontrolsüz nüfus artışına bağlı olarak denetimsiz endüstri çevreleri ve yerleşim yerleri, eğitim ve bilgi eksikliği, teknolojik yetersizlikler, koruyucu önlemleri alma yeterliliğine ne derecede sahip olduğu gibi faktörler belirleyici olmaktadır. 2018 yılında yayınlanan bir rapora göre dünya üzerinde 315 çeşitli afetler meydana gelmiş ve 68 milyon kişi afetlerden etkilenmiş, 11.804 insan hayatını kaybederken, afetlerin yol açtığı ekonomik kayıp 131,7 milyar dolar olarak açıklanmıştır(Azimli Çilingir & Örcen Güler,2020:153-155).

Kapsamlı bir afet yönetimi; afet öncesi, afet sırası ve afet sonrası tüm süreçleri etkin şekilde yönetmeyi kapsamaktadır. Gelişmiş toplumlar afet öncesi dönemin belki de en önemli unsuru olan, toplumda “afet kültürü”nün oluşturulmasını ön plana alarak, toplumlarını korumaya öncelik vermektedirler. Afet kültürü salt bireysel olarak tehlike yaratan bir olay karşısında ne yapılacağını değil, bütünleşik olarak yerleşimden mekansal yapılara, sağlıklı kentlerin nasıl inşa edilmesi gerektiğine, doğanın nasıl korunacağına, acil yardımdan bireyin afet sırasında kendisini nasıl koruyacağına, iş sağlığı ve güvenliğinden ilk yardımın nasıl olması gerektiğine, sosyal yardımların nasıl planlanması gerektiğinden dezavantajlı grupların korunmasına, sürecin ekonomik boyutunun planlanmasına kadar kapsamlı bir yapıya sahiptir (Erkal&Değerliyurt,2009:151-152). Afet kültürünün toplumda yerleşmiş olması, ilk başta insan canını koruyarak sağlıklı toplumsal yapının sürdürülebilirliğini sağlamayı amaçlamaktadır ve hükümetler tarafından planlanması, yönetilmesi gereken en önemli politika alanlarından birini oluşturmaktadır. Örneğin: az gelişmiş bir ülkede meydana gelen 6 şiddetindeki bir deprem olayında binlerce kişi hayatını kaybedip, kentler yerle bir olurken, günümüzde Japonya’da 7 ve üzeri şiddette meydana gelen bir depremde az sayıda kişi ölmekte veya yaralanmakta, yıkılan, hasar gören bina çok az olmaktadır. Bunun sebebi büyük deprem kuşağı üzerinde yer alan, tsunamilere maruz kalan Japonya’nın yaşadığı yıkıcı afetlerden ders çıkartarak toplumda afet kültürünü yerleştirmiş olmasından ve tüm yapıların, yerleşim yerlerinin bu duruma uygun standartlarda inşa edilmesinden kaynaklanmaktadır.

Afetlerin öncesi risk yönetimi, afet sonrası kriz yönetimi

Günümüzde olan insanoğlunun teknolojik yeterliliği henüz doğa olaylarını önceden tespit etme, önleme derecesine erişememiştir. Bununla beraber “Modern Afet Yönetimi” tüm bu beklenmeyen gerek doğal, gerek insan kaynaklı olayları önleyemese de afet öncesi ve sonrasını planlayan, risk analizi yaparak meydana gelebilecek can ve mal kayıplarının asgariye indirilmesini, afet sonrası müdahale, acil yardım ve yeniden inşa süreçlerinin planlanmasını içine alan bütünleşik bir sistem üzerinden yapılmaktadır. Afet yönetiminin temel amacı toplumları bu gibi olaylardan en az zarar alacak şekilde çıkarabilmek, kamu ve özel sektör hizmetlerinin hayatın doğal akışında kesintiye uğramadan

sürdürülebilirliğini sağlamak, habitat'ın tüm canlılar ve kültürel varlıkları ile korunması, sosyal yaşamın hızlı bir şekilde normale dönmesini sağlamaktır.

Tehlike, savunmasızlık ve maruz kalmanın kesişim noktasında “Risk” yer almaktadır. Risk kavramı fiziksel olayın ortaya çıkışından ziyade olayın sonrasında toplumların bu olay karşısındaki savunmasızlığını, ekonomik ve sosyal kayıplar sonucu toplumun zarar boyutunu işaret eden bir kavramdır. Özellikle doğa olaylarının önlenemez oluşu, insan eliyle meydana gelen kazaların ise her zaman ve durumda önlenemeyeceği gerçeği, toplumları her iki duruma karşı hazırlıklı olmaya, önlem almaya, korunma yolları bulmaya ve bu şekilde zararı en aza indirmeye yönlendirmektedir (Şahin&Üçgül,2018:50-53).

Son yüzyılda tüm dünyada meydana gelen gelişmeler göz önüne alındığında özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, afetler meydana geldikten sonra yürütülen, müdahale ve iyileştirme safhaları olarak yapılandırılan “Kriz Yönetimi” nin afetlerle mücadelede bir yöntem olarak tercih edildiği görülmektedir. Kriz yönetiminde toplum artık yara almış, ağır kayıplar vermiş durumdadır ve yapılan tüm müdahaleler meydana gelen yıkımın kaldırılması, ekonomik ve sosyal anlamda günlük rutin yaşama dönülmesi çabasıdır. Önemli olan bu noktaya gelinmeden, yaşanmış deneyimler ışığında o toplumun hangi risklerle karşı karşıya olduğunu tespit edip bu olayların bir daha yaşanmaması için önceden çalışma yapılmasıdır. Bu da “Risk Yönetimi” ile sağlanmaktadır. Afet Risk Yönetimi toplumun maddi-manevi tüm unsurlarını, gelecek planlarını da içine alacak şekilde yapılandırılması gereken bütünlük bir sistemdir. Alınacak politik kararlar, belirlenecek stratejiler, yasal düzenlemeler, afetlerin önlenmesi, zararın asgariye indirilmesi ve afetlere hazırlıklı olmak üzerine yapılandırılmak durumundadır. Afet Risk Yönetimi ve Afet Risk Azaltma kavramları da birbirine karıştırılan kavramlar olup, afetlerin salt doğal olmadığından hareketle meydana gelebilecek olaylarda tehlike, tehlikeye maruz kalma ve savunmasızlık koşullarında iyileştirmeye giderek toplumun bu olaydan en az zararla çıkmasına yönelik yapılan Afet Riski Azaltma çalışmasının uygulama biçimi/alanı Afet Risk Yönetimidir (Şahan&Kaya,2021:680-683). Büyük boyutlu afetler uluslararası yardım almayı da gerektiren olaylar olduğundan salt bir ülke ve toplumun sorunu olmayıp belli coğrafya içinde bulunan tüm ülkeleri de etkilemektedir. Küreselleşen dünyada toplumların birer millet kimliği ve bayrağı ile belli sınırları çizili topraklar üzerinde yaşamasının dışında, gelişen teknoloji ile saniyelerle ölçülen hızda ortak yürütülen global ticari hareketler olmasından dolayı ülke ekonomileri birbirine bağlı durumdadır. Bir ülkede meydana gelen ve hayatı belli bir süre kesintiye uğratan tehlikeli bir olay karşısında bağlı uluslararası piyasalar ve ülke ekonomileri de etkilenmektedir.

Ülkelerin kalkınma sorunlarını çözmemiş olmaları ile afetler sonucu karşılaştıkları ekonomik ve fiziksel kayıplar birbirleri ile bağlantılıdır ve savunmasızlık / baş edememe durumu ortaya çıkmaktadır. Dünya'nın farklı coğrafyalarında pek çok ülkenin afetler sonrası ekonomik ve fiziksel kayıplar karşısındaki savunmasızlıkları her geçen gün artış göstermektedir. Birleşmiş Milletler savunmasızlıktaki

artışın sebeplerini; doğal kaynakların azalması ve yanlış kullanımı, arazi mülkiyetindeki uygunsuzluk ve toprak kullanımında yapılan yanlışlar, afet bölgelerinde yoğun nüfus barındırılması, yetersiz fiziki alt yapı, yanlış planlama ve hızlı kentleşme ile ortaya çıkan sorunlar, zayıf ekonomilere bağlı kronik yoksulluk ve sosyal dışlanma, yerel ve merkezi yönetimlerin zayıf idari kontrol sistemleri olarak işaret etmektedir (Altun,2017:33-34).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BM) özellikle 1990'lı yılların başından itibaren dünya üzerinde büyük afetlerin yaşanması sonucu ülkelere tüm insanlık adına afetlerle ilgili ortak çözüm aranması için çağrı yapmış ve 1990-1999 yılları arasını "Uluslararası Afet Risklerini Azaltma On Yılı" olarak kabul etmiştir. Bu çağrıyı 1994 yılında Japonya'da düzenlenen "Doğal Afetleri Azaltma Konferansı" takip etmiş ve risk azaltma çalışmalarının önemi bir kez daha vurgulanan bu konferansın sonunda "Daha Güvenli Bir Dünya İçin Yokohama Eylem Planı ve Stratejisi" kabul edilmiştir. Bu planın en önemli ilkesi *sürdürülebilir gelişmeye odaklı planlamanın*, afet riski değerlendirmesi sürecinin entegre edilerek yürütülmesi gerekliliğidir. Birleşmiş Milletler Hyogo Çerçeve Eylem Planı uygulama süreci (2005-2015 yılları arası) değerlendirmesinde; afet riskini önleyici yapılan çalışmaların ve bu alana yönelik uygulamaya konulan politikaların ileride yaşanması muhtemel afetlerde meydana gelebilecek sosyal-ekonomik kayıplarda maliyetin azaltılmasında etkin rol oynadığı ortaya konulmuştur. Bu çalışmaların gelişmekte olan ülkeler ile az gelişmiş ülkelerin ekonomik ve sosyal birikimlerinin kaybedilmesini önleyerek sürdürülebilir kalkınmasında olumlu rolü olduğu da görülmüştür (Azimli Çilingir&Örçen Güler,2020:153-155).

Türkiye'de doğal afet ve 6 Şubat depremlerinin öngörülebilirliği

Türkiye 780 bin kilometrekarelik yüzölçümü ile topraklarının büyük bölümü Asya kıtasında bulunan, Asya ve Avrupa Kıtaları arasında bir köprü görevi gören jeopolitik açıdan önemli bir ülkedir. Türkiye üzerinde konumlandığı coğrafyanın jeolojik, topografik ve meteorolojik özellikleri nedeniyle çeşitli doğal afetlere maruz kalan bir ülkedir.

Küresel düzeyde insani krizlerin ve afetlerin ülkeler açısından riskini ölçmek ve sıralamak amacıyla farklı kurumlarca çeşitli ölçümler yapılmaktadır. Bunlardan en dikkat çekici olan çalışmalardan biri olan INFORM (Küresel Risk Yönetimi Endeksi) 2018 verilerine göre; Türkiye'nin afet risk puanı 5,0 olarak açıklanmıştır. INFORM risk puanı sıralamasına göre 0-2 arası çok düşük risk, 2-3,5 arası düşük risk, 3,5-5 arası orta risk, 5-6,5 arası yüksek risk, 6,5-10 arası çok yüksek risk olarak tanımlanmaktadır. Türkiye 5 risk puanı ile yüksek risk grubuna girmekte ve 191 ülke arasında 45. sırada yer almaktadır. 5 risk puanı özellikle son üç yılda meydana gelen depremlerle artış göstermiştir. Türkiye'nin sınır komşularına bakıldığında batıda Yunanistan (2,9) ve Bulgaristan'ın (2,6) düşük riske sahip olduğu görülmektedir. Buna karşın doğu sınırı komşuları olan Gürcistan (3,8), Azerbaycan (4,7), İran (5,0) ile orta risk puanına, Irak (6,8), Suriye (6,9) risk puanı ile çok yüksek risk grubunda yer

almaktadır. Bu verilerden de anlaşılacağı üzere Türkiye coğrafyasının batısı az risk, doğu sınırları ise yüksek risk ile karşı karşıyadır.

AFAD verilerine göre %45'lik oran ile heyelan en çok karşılaşılan doğal afettir. Bunu %18 ile deprem, %14 ile su baskını, %10 ile kaya düşmesi izlemektedir. Hasar verme oranına bakıldığında %55 ile deprem birinci sıradadır. Türk halkı için afet, deprem ile özdeşleşmiş durumdadır. Türkiye'de beş yılda bir etki alanı geniş, yıkım boyutu büyük bir /birkaç deprem olayı yaşanmaktadır. Türk topraklarının yüzölçümü Dünya karasalinin yalnızca %0,5 ini kaplamasına rağmen 1900'lü yıllardan günümüze kadar meydana gelen yıkıcı deprem sıralamasında 77 adet depremle Türkiye 4. sırada yer almaktadır. Bunun yanı sıra son 35-40 yılın genel afet istatistiklerine bakıldığında, doğal afetlerde bir milyon kişide yıl bazında 6 ila 25 kişi arasında can kaybı olduğu görülmektedir (AFAD&AFAD,2018:8-12).

Öngörü; birçok nedensel faktör göz önüne alınarak bir konuda fikir yürütmeyi, bir işin ileride ne olacağını kestirmeyi, anlayabilmeyi ifade eden, içerisinde "zaman" barındıran bir kavramdır. Zaman boyutu ile tahminden ayrılır. Her alanda "risk" öngörülebilir bir durumdur. Yaşanan bir durumun ileride tekrar yaşanacağı riskinin varlığının kabulü bir öngörüdür. Öngörülebilir riskin varlığı o risk alanı ile ilgili önlem alma, hazırlık yapma, etkisini azaltıcı çalışmalar yapmak adına önemlidir. Afet riskinin öngörülebilir olması da bu açıdan değerlidir.

Türkiye topraklarının % 66'sı büyük deprem üretebilecek tehlikeli alanlardır ve % 42'si 1. derece, % 24'ü 2. derece deprem kuşağı üzerinde bulunmaktadır (Dölek,2016:325). Ülke genelinde 5,5 ve üzeri şiddette deprem üretebilecek "Diri Fay Hattı" bulunmaktadır. İstatistiki veriler ülkemiz ve yakın coğrafyada her yıl ortalama, 6,0 ve üzerinde büyüklüğü olan 1 deprem, 5,0-6,0 arasında 25 adet, 4,0-5,0 arası büyüklükte ise 200 adet deprem meydana geldiğini göstermektedir. Bu en temel bilgiler ışığında dahi Türkiye'nin bir deprem ülkesi olduğu ve her an için deprem riskine açık olduğu görülmektedir.

Türkiye'de meydana gelen büyük depremler

Türkiye deprem istatistiklerine göre ülkemizde 1990-2023 yılları arasında toplam 450.057 adet deprem meydana geldiği görülmektedir. Türkiye depremselliği 2004 yılından bu yana artışa geçmiştir. 2017 yılında 35.177 adet deprem meydana gelmiş, 2023 yılında ise bu rakam meydana gelen 68.908 adet depremle bu zamana kadarki en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Türkiye'de son beş yılda meydana gelen deprem sayısı, otuz yılda meydana gelen toplam deprem sayısının % 37,23 lük kısmına denk gelmektedir (AFAD,2018;İstatistik Dünyası,2020).

Tablo 1. Cumhuriyet Tarihinde Meydana Gelen Büyük Depremler

Tarih	MAGNITUD MW	Yer	Ölüm	Yaralı	Ağır Hasarlı Konut
31.03.1928	6.5	İzmir-Dikili	50	-	2500
06.05.1930	7.2	Hakkari -(İran Sınırı)	2514	-	3000
19.04.1938	6.6	Kırşehir	160	-	4066
26.12.1939	7.9	Erzincan	32962	-	116720
20.12.1942	7.0	Niksar-Erbaa	3000	6300	32000
26.11.1943	7.2	Tosya-Ladik	2824	-	25000
01.02.1944	7.2	Gerede - Çerkeş	3959	-	20865
17.08.1949	6.8	Bingöl- Karlıova	450	-	3500
19.08.1966	6.7	Muş-Varto	2394	-	-
28.3.1970	7.2	Gediz	1086	1260	9452
30.10.1983	6.8	Erzurum- Kars	1155	1142	3241
17.08.1999	7.6	Marmara	18304	36948	93618
01.05.2003	6.4	Bingöl	184	515	8142
23.10.2011	7.2	Van	644	1966	38515
24.01.2020	6.8	Elazığ	41	1631	33688
30.10.2020	6.6	İzmir (Ege Denizi Depremi)	117	1053	4860
06.02.2023	7.7	Kahramanmaraş- Pazarcık			500.000
	7.6	Kahramanmaraş-Elbistan	50.783	115.353	Yıkılan Bina Sayısı
20.02.2023	6.4	Hatay-Yayladağı			37.984

Kaynak: AFAD ve Wikipedia Türkiye’de yayınlanan resmi veriler kullanılarak yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

1939 Erzincan Depremi: Cumhuriyet tarihinde dünyada yaşanmış en yıkıcı depremlerden biri olarak tarihe geçen 1939 Erzincan depremi, 27 Aralık gecesi saat 01.57 de Kuzey Anadolu Fay hattında (KAF) , ve yerin 49 km derinliğinde meydana gelmiştir. Depremin büyüklüğü 7,9 MW olarak ölçülürken, Erzincan depremi 32.968 can kaybı ve yıkılan 116.720 bina ile dünyada ölen insan sayısına göre 27.sırada , 20.yüzyılda yaşanan depremler sıralamasında 8. sırada yer almıştır. Genç Cumhuriyet meydana gelen bu depremde bütün kaynaklarını seferber etmiş, İngiltere’den Filistin’e kadar dünyanın pek çok ülkesinden maddi ve insani yardım yapılmıştır. Bunun yanı sıra devlet memurları ve özel sektör çalışanları maaşlarını bağışlayarak depremzede vatandaşlara yardım etmişlerdir. Depremin -35 derecede ağır kış şartları altında meydana gelmesinden dolayı binlerce insan ülkenin başka bölgelerine ikamet amaçlı ve çalışan olarak yerleştirilmiştir (Haçın,2014:39-42).

Türkiye Erzincan depreminden yalnızca üç yıl sonra 1942, 1943 ve 1944 yıllarında peş peşe meydana gelen üç büyük depremle daha yüz yüze gelmiştir.

1942 Niksar-Erbaa Depremi: 1942 Niksar- Erbaa depremi 7 MW büyüklüğünde 9 şiddetinde meydana gelmiş ve yalnızca 30 saniye sürmüş olmasına karşın, yıkımı büyük olmuştur. Tokat ili'nin Erbaa ilçesi ve çevresini etkileyen depremde 8-10 bin nüfuslu Erbaa ilçesinde tespit edilen hasara göre; 3.000 vatandaş hayatını kaybetmiş, 645 vatandaş yaralanmış, 2047 bina tam hasar, 2017 bina ise kısmi hasar almıştır. Erbaa ile çevre kasaba ve köylerde çıkan yangınlar hasarın artmasına sebep olmuş, ekonomisi tütün üzerine kurulu olan bölge tütün depolarının yanması sonucu bir günde ekonomik olarak çökmüştür (1942 yılı Cumhuriyet Gazetesi haber derlemeleriyle Kelkit Tarafsız Haber Gazetesi,2021).

1943 Tosya-Ladik Depremi: 1943 yılında Kastamonu ili Tosya – Ladik Depremi, Kastamonu ilinin güneyini sınırlayan KAF hattı üzerinde 26 Kasım gece saat 01.20 de 7,2 MW büyüklüğünde yine mevsimsel soğuk altında meydana gelmiştir. Tosya'nın depremin merkez üssü olması sebebi ile en büyük yıkım bu bölgede yaşanmıştır. Bu deprem neticesinde Kastamonu, Çorum, Çankırı, Samsun, Amasya, Sinop, Tokat ve Ordu illerinde büyük hasara ve can kaybına neden olmuştur. Yalnızca Tosya merkezde 1500 ev ya tamamen ya kısmen yıkılarak oturulamaz duruma gelmiştir. Kastamonu, Tosya, Kargı bölgesinde 1071 kişi hayatını kaybetmiş, 1176 kişi yaralanmıştır. Bu deprem sonucunda AFAD kayıtlarına göre 2824 can kaybı meydana gelmiş, 25 bin bina ağır hasar almıştır. Tosya merkezde deprem sonrası merkezi hükümetin yoğun çabalarına Kızılay'ın ve tüm ülkeden halkın çabaları eşlik etmiş, bu afet sonrasında da gerek sosyal devlet olmanın, gerekse yardımlaşmanın önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır (Çelebi,2021: 48-58).

1944 Bolu Gerede- Çerkeş Depremi: 1 Şubat 1944 günü, saat 06.23 de, KAF üzerinde olan Bolu'nun Gerede ilçesi 7,2 MW büyüklüğünde bir depremle daha sarsılmıştır. Deprem Abant ilçesinden Ilgaz'a kadar olan 200 kilometrelik, 25 bin metre karelik bir alanda meydana gelmiştir. En büyük can ve mal kaybı bu alan içerisinde meydana gelmiştir. İlk etapta 100 can kaybının olduğu Gerede ilçesinde 3. gün itibarıyla ölü sayısı 514'e yükselmiş, 200 yaralı tedavi edilmiştir. Resmi kayıtlara göre aktarıldığına göre Tekkeköy nüfusunun tamamı enkaz altında kalmıştır. Bu depremde AFAD kayıtlarına göre 3959 vatandaş hayatını kaybetmiş, 20.865 bina ağır hasar almıştır. Bu deprem sonrası toplanan tüm yardımlar ülkenin dört bir tarafından vatandaşlar, sivil toplum kuruluşları, üretim işletmeleri, esnaf ve okullardan gelmiştir (Özçelik,2017: 96-98).

Bu depremden 15 yıl sonra Türkiye'de afet öncesi ve sonrası dönemde karşılaşılabilecek zararların azaltılması adına, uluslararası uygulamalara uygun bir yapılanma dönemine girilmiştir. 1959 yılında günümüzde halen yapılan bir takım değişikliklerle uygulamada olan 7269 sayılı "Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun" çıkartılarak sürdürülebilir afet yönetimine adım atılmıştır (Azimli Çilingir,2018: 15).

1999 Kocaeli – Gölcük Depremi: Erzincan depreminden atmış yıl sonra Türkiye bir büyük depremle daha sarsılmış, 17 Ağustos 1999 tarihinde merkez üssü Kocaeli- Gölcük olan 7,6 MW büyüklüğünde bir deprem meydana gelmiştir. Depremin etki alanı İstanbul, Bursa, Bolu, Eskişehir, Sakarya, Yalova ve Zonguldak illerini yıkım ve can kaybı olarak etkilemiş, Ankara ve İzmir'e kadar hissedilmiştir Kocaeli Depremi en çok Kocaeli, Sakarya ve Yalova illerini etkilemiştir. Meydana gelen hasarın büyüklüğüne göre en ağır hasarı Kocaeli % 86, Sakarya % 50 Yalova ise % 42 hasar oranı olarak düzeltilmesi yapılmıştır. Kocaeli depreminde meydana gelen hasarın toplamının, % 5 ağır hasar, % 20 orta hasar ve % 16 hafif hasar olmak üzere İstanbul ilinde meydana gelmiştir. Bu verilere göre İstanbul'da 3073 konut ağır hasar, 13.339 konut orta hasar, 12.455 konut ise hafifi hasar almıştır.

Geniş bir etki alanına sahip bu depremde 16 milyon kişi etkilenmiş, resmi verilere göre 17.480 can kaybı olmuş, 43.953 kişi yaralı kurtulurken, 505 kişi engelli kalmıştır. O tarihte nüfusu yaklaşık 137 bin olan Gölcük ilçesinde 5.383 kişi hayatını kaybetmiştir. Resmi verilere göre 327.871 adedi konut olmak üzere toplam 376.479 konut ve iş yeri hasar almış, 133.683 bina ise çökmüştür. Bu depremde 600 bin kişi evsiz kalmıştır (TMMOB,2011:6). Kocaeli Depremindeki can kaybı sayısı 2010 yılında yayınlanmış olan Meclis Araştırma Raporuna göre; ölü sayısı 18.373, yaralı sayısı ise 48.901 kişi olarak kayıtlara geçmiştir. (AFAD,2023; VİKİPEDİ, 2023; Özmen,2000: 2,61).

Depremden direkt etkilenen 8 ilin GSMH içindeki payı %35, Kocaeli, Yalova ve Sakarya illerinin ise GSMH payı % 7'dir. Bölgede ekonominin lokomotifini sayılacak petrol rafinerileri ve petrokimya tesislerinin olması, çimento sanayi, boya sanayi, motorlu taşıt üretimi, tekstil hammadde üretimi, lastik sanayi, ağır metal sanayi ve diğer sektörler için ara mallar üreten sanayi tesislerini barındırıyor olması bölgenin Türkiye ekonomisi için önemini de göstermektedir. Depremin toplam maliyeti üzerine çeşitli çalışmalar yapılmış ve birbirine yakın rakamlar ortaya çıkmıştır. Dünya Bankası depremin maliyetini 12-17 milyar dolar, DPT- Devlet Planlama Teşkilatı 15-19 milyar dolar ve TÜSİAD- Türk Sanayici İş Adamları Derneği ise 17 milyar dolar olarak hesaplamıştır.

Marmara depremi sonuçları itibariyle birtakım yapısal düzenlemeleri ve ilkleri yaşatması sebebi ile farklı bir öneme sahiptir. Bu deprem sonrası meydana gelen konut hasarının finansmanı için ilk defa Dünya Bankasından kredi kullanılmıştır. Hasar gören toplam 376.479 konut ve iş yeri bulunmasına rağmen, zarar gören şehirlerin tamamında yalnızca 43.053 konut yeniden yapılabilmektedir. Depremden zarar gören vatandaşlara kendi arsaları üzerinde konut yapmaları için yapım maliyetinin %50'sini karşılayacak şekilde 6 milyar TL. kredi kullanılmış, bu şekilde vatandaşlar tarafından ancak 8 bin konut yeniden yapılabilmektedir. 2.574 konut hibe yoluyla yapılırken, 12.068'i Dünya Bankası kredisiyle, 3.050 adedi Avrupa Yatırım Bankasından kullanılan kredi ile, 15.502 adedi ise Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası kredisi ile yapılmıştır. Yapılan konutların %17'sini oluşturan 7.650 konut ise Bayındırlık ve İskan Bakanlığı bütçesinden ayrılan ödenekle yapılmıştır. Bu yenilemelerde kamu

payının düşüklüğü ise afetin sonuçlarına karşı savunmasızlık göstergesi adına düşündürücüdür (TMMOB 2011:8-15).

17 Ağustos Kocaeli-Gölcük Depreminden 87 gün sonra 12 Kasım 1999 tarihinde merkez üssü o tarihte Bolu'nun ilçesi olan Düzce – Kaynaşlı'da 7,2 MW büyüklüğünde, yine çok yıkıcı bir deprem meydana gelmiştir. Deprem, Kocaeli depreminin meydana geldiği fay hattının doğu bloğu üzerinde 43 km.lik bölümünde saat 18.57 de meydana gelmiş ve 30 saniye sürmüştür. Bu depremde 845 vatandaşımız hayatını kaybederken, 2.678 kişi ise yaralanmıştır. Bu depremden 11 gün sonra 23 Kasım 1999 tarihinde Düzce-Gölyaka'da 5,9 MW büyüklüğünde bir deprem daha meydana gelmiş, bu depremde de 39 kişi yaşamını yitirmiştir. (Düzce Valiliği,2023). Başbakanlık Kriz Merkezinin resmi açıklamasına göre 12.939 yıkık ve/veya ağır hasarlı bina tespit edilmiş, 3.395 ağır hasarlı binanın derhal yıkılması gerektiği belirtilirken, 2.450 iş yeri ağır hasar almıştır (VİKİPEDİ,2023). Kocaeli Depreminden de etkilenip hasar alan Düzce ilçesi, yaşanan bu son depremden yaklaşık 1 ay sonra 584 sayılı KHK uyarınca 09.12.1999 da il olmuştur (R.G. 23091).

Türkiye'nin bir deprem ülkesi olduğu konusunda "*farkındalık*", toplum nezdinde bu depremlerin sonuçları ile gözle görünür hale gelmiştir. Yaşanan Marmara Depremleri, afet sonrası yaşanan arama-kurtarma çalışmalarındaki gecikme ve eksiklikler, haberleşme, barınma, yardım dağıtımında yaşanan koordinasyon eksikliği sonucu yükselen can kaybı Afet Yönetimi konusunda eksiklerin görülmesi açısından önem arz etmektedir. 17 Ağustos Marmara Depremi Türkiye'nin Afet Yönetimi/Risk Yönetimi konusunda dünya standartlarına uygun olacak şekilde yasal ve kurumsal olarak yeni bir yapılanma içine gireceği, afetleri önleyici ve afet sonrası yeniden yapılanma dönemini daha kolay ve koordine biçimde yürütebileceği kalıcı düzenlemelerin uygulamaya sokulacağı bir dönemi başlatmıştır.

Peş peşe meydana gelen depremlerden hemen sonra 27.08.1999 tarihli ve 4452 Sayılı "Doğal Afetlere Karşı Alınacak Önlemler ve Doğal Afetler Nedeniyle Doğan Zararların Giderilmesi İçin Yapılacak Düzenlemeler Hakkında Yetki Kanunu" çıkarılmıştır. Bu kanun çerçevesinde 2000 yılına kadar fayda sağlayacağı düşünülen kanun, tüzük, kararname ve yönetmelikler çıkartılmıştır. Bu kanuna dayanarak kurumsal anlamda önemli bir değişiklik olan "Türkiye Acil Durum Yönetimi Başkanlığı" 22 Kasım 1999 tarihinde 583 sayılı kararname ile kurulmuştur. Kurumun adı bir yıl sonra yine bir kararname ile 14 Haziran 2000 tarihinde , "Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü" olarak değiştirilmiştir. Kurumsal yapılanma çalışmaları 2009 yılında afet yönetimini tek çatı altında toplamak için AFAD- Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı kurulana kadar devam etmiştir.

Sivil savunmayı çeşitli yönleri ile yapılandıran 586 sayılı KHK 27.12.1999 tarihinde 23919 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yapılan bu çalışmalar içinde belki de en önemlisi kabul edilebilecek olan, deprem sonrası yıkılan ve hasarlı konutların yeniden inşasının kamu üzerindeki finansman yükünü de hafifletmek amacıyla çıkartılmış olan 587 sayılı "Zorunlu Deprem Sigortası"na

Dair Kanun Hükmünde Kararname” 27.12.1999 tarihinde yayınlanmış, yaklaşık bir yıl sonra 27.09.2000 tarihinde DASK- “Zorunlu Deprem Sigortası” uygulamaya konulmuştur (Azimli Çilingir,2018: 16).

2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri

Türkiye 1999 Marmara depremlerinden 24 yıl sonra, 06 Şubat 2023 tarihinde yüzyılım yaşadığı en büyük depremlerden biri olarak kabul edilen Kahramanmaraş ve Hatay depremleri ile sarsılmıştır. Merkez üssü Kahramanmaraş ilinin Pazarcık ilçesi olan bölgede saat 04.17 de, 7,7 MW büyüklüğünde bir deprem meydana gelmiştir. Bölge aynı gün içinde, ilk depremden 9 saat sonra saat 13.24 de bu kez merkez üssü Kahramanmaraş - Elbistan olan 7,4 MW büyüklüğünde, çok yıkıcı bir depremle bir kez daha sarsılmıştır.

Deprem, Türkiye’de yıkım bazında 11 ili direkt etkilerken, sınır komşuları olan Suriye, Lübnan, Kıbrıs, İsrail, İran, Ürdün, Mısır ve Irak’ı içine alan bölgede hissedilmiş, Suriye’nin Türkiye sınırına yakın bölgelerinde ciddi yıkıma sebep olmuştur. Peş peşe meydana gelen bu iki büyük depremden 11 ilde yaşayan 14 milyon kişi direkt etkilenirken, 350 bin kilometrekarelik alanda büyük yıkım ve hasara sebep olmuştur.

Kahramanmaraş bölgesinde meydana gelen iki büyük depremden 14 gün sonra 20 Şubat 2023 tarihinde saat 20.04 de Hatay ili Yayladağı ilçesinde 6,4 MW büyüklüğünde, bir deprem daha meydana gelmiştir. Merkez üsse en yakın mesafede olan Hatay, Osmaniye, Adana, Kilis ve Mersin illeri en çok etkilenen iller olup, Hatay ilinde çok büyük yıkım ve can kaybı meydana gelmiştir (AFAD; Vikipedi, 2023).

TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası tarafından 2021 yılında yayınlanmış olan Kahramanmaraş’ın Depremselliği raporunda belirtildiği üzere; Kahramanmaraş ili “Yüzey Faylanması Tehlike Kuşağı” içinde olan Doğu Toros Dağ Kuşağı’nın üzerinde yoğun olarak doğrultu atımlı fayları barındıran bir coğrafyada bulunmaktadır. Bölge 1900’lü yılların başından bu yana büyüklüğü 6,5 ve üzeri pek çok depreme sahne olmuştur. Kahramanmaraş ilinin büyük kısmı alüvyon zemin üzerinde yer almakta olup farklı jeolojik yaşlardaki yaşlı ve zayıf kayalık alanlardan oluşmakta, dağlık alanlar ile ovalık bölümler arasındaki sınırlar fay hatları barındırmaktadır. Benzer yapı Hatay ili ve çevresinde de görülmektedir. Bölge genelinde kendi adları ile anılan verimli ovalar bulunmaktadır. Kahramanmaraş Ovası, Hatay ilinin üzerine kurulu olduğu Amik Ovası, Adana ilinin üzerine kurulu olduğu Çukurova vb. ovalar yumuşak alüvyon zeminlerdir. Kahramanmaraş ilinin içinden geçen, birbirine paralel olarak şehri doğudan batıya doğru kesen fazla sayıda fay bulunmaktadır. Kahramanmaraş ve Hatay ile çevre illerde yanlış yerleşim yeri seçimi ve zemine uygun olmayan koruyucu inşa teknikleri kullanımına uyulmadan yapılmış olan binaların hızlıca çökmesi sebebi ile can kaybı çok olmuş, doğru inşa tekniği ile yapılmış binalarda dahi büyük hasar meydana gelmiştir (TMMOB-JMO,2021:3-9).

Deprem bölgesinin genel demografik görünümü

Depremden etkilenen 11 ilin demografik yapısına bakıldığında *ADNKS- Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 31 Aralık 2022 verilerine göre*; bölge nüfusu 7.049.219'u erkek, 6.693.977'u kadın olmak üzere 14.013.196 kişidir. Bu nüfusa ek olarak 2011 yılında Suriye Arap Cumhuriyetindeki iç çatışmadan kaçarak Türkiye topraklarına sığınan 2012 yılında "Geçici Koruma Altında Sığınmacı" statüsü verilen 1.738.035 Suriyeli sığınmacı da bölgede yaşamaktadır. Suriyeli nüfusun bölge nüfusuna oranı %11.48 gibi yüksek bir düzeydedir. Suriyeli nüfusun % 46'sı 0-17 yaş, %3'lük bölümü ise 65 yaş ve üzeri nüfus olup , %51'i 18-64 yaş aralığında çalışabilir nüfustur.

Bölgedeki Türk nüfusun %21,3'ü 0-17 yaş, %16,7'si 18-29 yaş aralığında olup ülke geneline göre "Ortanca Yaş" genç bir bölgedir ve bölgedeki yaşlı nüfusu ise Türkiye ortalamasından 2,5 puan daha düşüktür. Bölge genelinde şehir nüfusu yüksek olup, nüfusun yalnızca %7'si kırsal mahalle ve köylerde yaşamaktadır. Bölge % 62,3 ev sahipliği oranı ile Türkiye ortalamasının (% 60,7) üzerindedir. Bölgede 775.012 si ağır engelli olmak üzere toplam 2.511.950 engelli vatandaş yaşamaktadır. Bölgede 5.252 vatandaşa hizmet veren ASHB ye bağlı 66 adet yaşlı ve engelli bakım merkezi bulunmaktadır.

Ortalama hane halkı büyüklüğünün 3,5 olduğu bölgede 3.029.422 hane halkı bulunmaktadır. Deprem bölgesi illerde yaklaşık 2,5 milyon kayıtlı bina bulunmakta olup, bunların %90'ı ikamet amaçlı kullanılırken, %6'sı işyeri, %3 ise kamu binalarından oluşmaktadır. Bölgede ilköğretim düzeyinde okullaşma oranı %94,34 olup, 16 üniversite bulunmaktadır. Eğitimin tüm kademelerinde yaklaşık olarak 4,1 milyon öğrenci öğrenim görmektedir

Tablo 2. Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Sonrasında Bölgenin Genel Görünümü

* Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı 2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu Verileridir.	06 Şubat 2023 TR Saati –Yeri, Büyüklüğü- Şiddeti: 04.17 / Kahramanmaraş Pazarcık MW 7,7 - XII 13.24 / Kahramanmaraş – Elbistan / MW 7,6 - XII 20 Şubat 2023 TR Saati - Yeri-Büyüklüğü- Şiddeti: 20.04 /Hatay -Yayladağı / MW 6,4 IX
Etkilenen Bölge: Toplam 11 İl	Kahramanmaraş – Hatay – Malatya – Adıyaman – Gaziantep – Osmaniye - Diyarbakır – Urfa – Elazığ – Kilis – Adana
Bölgenin Nüfusu: 11 İlin Toplam Nüfusu	14.013.196 kişi – Ülke nüfusunun % 16,4 ü (*2022 sayımı) İl-İlçe Merkez Nüfus: 13.553.283 kişi Belde – Köyler Nüfusu: 459.913 kişi
Bölgedeki Geçici Koruma Altındaki İkamet Edenlerin Sayısı:	1.738.035 kişi – Bölgedeki Nüfusa Oranı : %11.48 %46’sı 0-17 Yaş %3’ü 65 yaş üzeri
Can Kaybı ve Yaralı Sayısı:	Can Kaybı: 50.783 / Yaralı Sayısı: 115.353
Bölgedeki Yapı Stoku:	Bölgedeki toplam bina sayısı: 2,6 milyon % 90 Mesken, % 6 İşyeri, % 3 Kamu Binası
Hasar Görmüş ve Yıkılan Bina Sayısı:	Hasar Gören: 500.000 + / Yıkılan Bina Sayısı: 37.984
Depremden Etkilenen Konut Sayısı: (11 İl Toplamı)	5.6 milyon (2022) Türkiye genelindeki toplam konut stokunun % 14.05 i
Bölgede İstihdamdaki Kişi Sayısı (11 İl)	3.8 Milyon kişi (2021)
Bölgedeki Formel Çalışan Sayısı:	2.3 Milyon kişi
Bölgedeki Enformel Çalışan Sayısı:	1.5 Milyon kişi
A.Bölgesi Genelinde Kayıt dışılık Oranı:	% 39
A.Bölgesinde Ağırlıklı Üretim Faaliyetleri	1) Hizmet Sektörü 2) Sanayi Sektörü 3) Tarım Sektörü
A.Bölgesinin GSYH Aldığı Pay:	% 9.8 (2021)
Afet Bölgesinin Milli Gelire Katkısı:	79 Milyar Dolar
11 İlin Ortalama Kişi başı GSYH:	5.924 Dolar
11 İlin Ekonomik Büyümeye Katkısı:	Türkiye genelinde % 11,4 oranındaki ekonomik büyümeye katkısı 0.98 puandır. (2021)
11 İlin Toplam İhracat İçindeki Payı:	% 8.6 (2022) . Gaziantep İli % 4,4 oranı ile öne çıkmaktadır. (2022)
11 İlin Toplam İthalat İçindeki Payı:	% 6.7 (2022)

Kaynak: Tablodaki veriler makale yazarları tarafından resmi raporlardan derlenerek hazırlanmıştır.

Deprem Bölgesindeki Fiziki ve Ekonomik Kayıpların Boyutu

Afetler hem bu günü, hem gelecek yılları etkileyebilecek ekonomik ve sosyal sonuçları olan olaylardır. Afetlerin ekonomik etkileri birincil ve ikincil etkiler olarak sınıflandırılmaktadır. Birincil etkiler “Dolaylı” ve “Dolaysız” olarak iki sınıfa ayrılır. Bu etkiler, ekonomisi güçlü olan ülkeler için de, daha güçsüz ülkeler için de teknik olarak aynı sonuçları barındırır ve toplumun tamamını etkiler. Her toplum gücü nispetinde süreci kısaltıp, etkileri daha hızlı onarabilir, bu o ülkenin savunma gücü ile ilgilidir. Doğrudan etkiler; kamu kaynakları/varlıkları, ürün ve sermaye stokları, altyapı vb.de meydana gelen kayıplarla toplumun tamamını etkileyen ekonomik olaylardır. Dolaylı etkiler ise; etkisi yıllara yayılabilecek, iletişim, ulaşım, su kaynakları, sağlık, eğitim, tarım, sanayi, hizmet ve tüm bağlı sektörlerde, üretim ve hizmetlerde meydana gelen azalmalar ve buna bağlı gelişen istihdam kayıpları/işsizlik vb. etkilerdir. İkincil etkiler ise makroekonomik etkiler olup, afetlerin üzerinden zaman geçtikten sonra süreçle birlikte sonra ortaya çıkan/tespit edilebilen kayıplardır. Bu etkilerin başında devletin vergi kayıpları, büyüme oranları, enflasyon ve istihdam gelmektedir (Altun,2014:24).

Fiziki Kayıplar: Bölge deprem sonrasında fiziki olarak büyük kayıp ve deformasyona uğramış durumdadır. Özellikle bölgenin genel zemin karakteristiğinde görülen kumlu ve silistli zeminlerin, yer altı sularının da etkisi ile zemin sıvılaşmasına sebep olması sonucu (İl bazında bölüm bölüm bu genellenmenin dışında kalmakla birlikte) taşıma gücü kapasitesinin düşmesine bağlı olarak yıkımın boyutu büyük olmuştur. 06 Şubat depremleri sonrası zemin sıvılaşması ve taşıma kapasitesi düşüklüğü sebebi ile en fazla kayıp Hatay’ın İskenderun ilçesi ile Adıyaman’ın Gölbaşı ilçesinde tespit edilmiştir. Bu bölgelerdeki binalar, temel özellikleri de dikkate alındığında yan yatmaya veya batma ile ya da eğik vaziyette çökmüşlerdir. Bölgede deprem sonrası zemin hareketlerinden kaynaklanan kütle yer değiştirmeleri sonucu meydana gelen kaya vb. düşmesi, heyelanlar ve zemin çökmeleri fiziki hasarları arttıran etmenler olmuşlardır. Bölgede betonarme yapılarda ise kayıpların sebepleri arasında tasarımdan kaynaklı sebepler (kısa kolon, yetersiz derz boşluğu, yetersiz enine donatı, hatalı asmolen uygulamaları, yapısal düzensizlikler vb.) ile yapım aşamasından kaynaklanan eksikler (standartların altında düşük kaliteli malzeme kullanımı, işçilik hataları vb.) ön plana çıkmaktadır. Binalarda kullanımdan kaynaklı kolon kesme, yasal sınırın üzerinde kat çıkma ve eklenti yapımı da kaybın artmasının önemli sebeplerindendir (SUBU,2023:61-67).

Bölgedeki kayıplar altyapı ve üst yapı olarak birlikte değerlendirildiğinde; Bölgede bulunan toplam 2.618.697 binanın (mesken-işyeri-kamu-diğer.) 1.712.182 adedinde yapılan hasar tespitine göre 35.355 adedi yıkık, 17.491 adedi acil yıkılacak ve 179.786 adedi ağır hasarlı durumdadır. Henüz 2.618.697 adet binanın tamamında tespitlerin bitmediği de göz önüne alındığında 860 bin binanın hasarsız olarak raporlandığı ve kalan 852 bin 176 binanın hasarlı olduğu görülmektedir. Bu veriler ilk açıklanan 500 bin hasarlı/yıkık bina verisinin çok üzerindedir. Binaların 86.7’si, dairelerin ise % 95.4’ü

betonarme yapı olup, kalan binaların % 24'ü çelik, % 3.5'i yığma yapı, 3.6'sı ise prefabrik yapılardan oluşmaktadır.

Deprem Bölgesi 11 ilin konut stoku, Türkiye'deki konut stokunun % 14.05'ine tekabül etmekte olup, depremden etkilenen konut sayısı ise 5.649.317 adet olarak açıklanmıştır. ÇŞİDB - Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından yürütülen hasar tespiti çalışması sonucuna göre; yıkık, ağır hasarlı olarak tespit edilen konut sayısı 518.009 olup, orta hasarlı konut ise 131.577 adet olarak tespit edilmiştir. 1.279.727 adet konutun ise az hasarlı olduğu tahmin edilmektedir. Nisan 2023'te yayımlanan Selva Demiralp çalışmasında ise hasarlı/yıkık konut sayısı 651.416 konut olarak açıklanmıştır. Toplam konut hasarının mali büyüklüğü ise 54,7 milyar dolar olarak tespit edilmiştir. Bölgede 2.273.551 kişi doğrudan barınma sorunu ile karşı karşıyadır. Deprem illerinde konut yapımı 7269 sayılı "Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun" un ilgili maddeleri gereği AFAD- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın yetkisi ve sorumluluğu altındadır. Bölgede yapımı planlanmış olan 405.505 konut ile 83.149 köy evi yapımı ihale yolu ile TOKİ- Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'na verilmiştir. Arsa bedelleri hariç yeniden yapım maliyetinin 32,2 milyar dolar, köy evlerinin ise 10,2 milyar civarında olacağı tahmin edilmektedir. Acil yıkılacak 14,313 ahır ile 94,217 ticarethanenin hasar toplamı ise 2,2 milyar dolardır.

Bakanlığın tespitine göre, sağlık sektörüne baktığımızda ise bölgede oluşan toplam hasar 4,3 milyar dolar olarak tespit edilmiştir. Ağır, orta ve az hasarlı olmak üzere toplam 136 sağlık kurumu bulunmaktadır. Bunun 102 tanesi Sağlık Bakanlığına ait, 18 tanesi üniversite hastanesi, 13 tanesi özel sektöre ait hastanelerdir. Yalnızca Sağlık Bakanlığına ait 2. ve 3. basamak sağlık kurumlarının yeniden yapım maliyeti 2,4 milyar dolar, içlerindeki cihaz vb. ile yapım maliyetleri ise 3,1 milyar dolar olarak tespit edilmiştir.

Yine bakanlık verilerine göre, eğitim sektöründe yapılan hasar tespitine göre Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı 20.340 eğitim binasında Mart 2023 tarih itibariyle 8162 sinde hasar tespiti yapılabildiği görülmüştür. Bunların 72 si yıkılmış durumdadır. Acil yıkılması gereken ve ağır hasarlı bina sayısı 504, orta hasarlı bina 304, az hasarlı 2.533 eğitim binası bulunmaktadır. Özel eğitim kurumlarına ait 5024 binanın ise 119 tanesinde hasar tespiti yapılabildiği 14'ü yıkık, 27'si ağır, 19'u orta ve 58'i az hasarlı olarak açıklanmıştır. Mart 2023 tarihine göre hasar tespiti yapılabildiği MEB eğitim kurumlarının yeniden eğitime açılabilmesi 2,11 milyar dolarlık bir bütçe gerekmektedir. Bölgede demografik yapının ve 5 yaş okullaşma oranının aynı kalacağı ve kalan hasar tespiti yapılacak okulların hasarının da beklenen düzeyde çıkacağı tahminiyle eğitim sektöründe okulların yeniden eğitime açılabilmesi için 2,4 milyar dolar kaynak gerekmektedir. Bölgedeki hayatın normale dönmesinde belki de en önemli ilk basamak hizmetleri veren belediye hizmetleri kapsamında Mart 2023 tarih itibari ile kısmi tespiti yapılan hasarın büyüklüğü ise 5,7 milyar TL olarak açıklanmıştır

Bakanlık verilerine göre diğer sektörlere baktığımızda ise; Enerji Sektöründe Kamu ve Özel sektördeki toplam hasarın tahminen 595,5 milyon dolar, Ulaştırma sektöründe tespit edilen demiryolu hasarı 17,4 milyar TL, havayolu hasarı 3,3 milyar TL, karayolu hasarı 12,2 milyar TL, Haberleşme sektöründe ise 2,117 bin TL, 14 Baraj ve göletlerde meydana gelen hasar ise 2,7 milyar TL, Tarım sektöründe ilk tespitlere göre 24,2 milyar TL, Hayvancılık sektöründe 913,7 milyon TL. olarak açıklanmıştır. Henüz yüzde yüzü tamamlanmamış kısmi hasar verileri, bölgede günlük yaşamın normale dönmesi için gereken yeniden inşa ve yapılanma/yenilenme maliyetlerinin büyüklüğünü göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Ekonomik Kayıplar: Bölge ağırlıklı olarak tarım, sanayi ve hizmet sektörü ile üretime katılmaktadır. 2022 yılı verilerine göre toplam 905 milyar dolarlık GSHY'ya yaklaşık 84 milyar dolar katkı sağlamaktadır. Bu rakam gayri safi yurtiçi hasılanın % 9,8 ine karşılık gelmektedir. Sektör bazında % 45,2 hizmet sektörü , % 30,5 sanayi sektörü (imalat sanayi %11.5), % 8,6 tarım sektörü, % 5,2 inşaat sektörü, %10,6 vergi ve sübvansiyonlar pay almaktadır. Depremden en fazla zarar görmüş olan Kahramanmaraş, Adıyaman ve Hatay illerinin GSYH'daki payları % 2,6 ile 24 milyar dolardır. Bu üç il bazında GSYH'daki kaybın yaklaşık 14 milyar dolar (% 50-69) , deprem bölgesi toplamında ise yaklaşık 25 milyar dolar olacağı tahmin edilmektedir. Deprem illeri içindeki on ilin 2022 yılı verilerine göre toplam ihracat içindeki payı 21,6 milyar dolar ile % 8,5 tur. Gaziantep ili % 4,4.pay ile Türkiye genelinde en fazla ihracat geliri yaratan 6. sıradaki ilimizdir. Kahramanmaraş, Adıyaman ve Hatay illerinin ihracattaki payı ise % 2,2 düzeyindedir. Bölgenin önemli üretim ve ihracat kalemlerinden biri olan tekstil sektörünün ihracattaki payı % 5 olup, bu rakam Türkiye toplam tekstil ihracatı olan 14,2 milyar doların % 35'ine denk gelmektedir. Bölge illerinin ihracattaki kaybının 7 milyar dolar civarında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Bölgenin ithalat değerlerine bakıldığında 11 ilin ithalattaki payı 2022'de % 6,7 olarak gerçekleşmiştir. İthalatta Gaziantep % 2,3 ve Hatay ili % 2,1 paya sahiptir. 2021 yılında Türkiye'nin ekonomik büyümesi 11,4 olurken, bölge illerinin bu büyümedeki payı 0,98 olmuştur (SBB,2023; Eğilmez,2023).

Tablo 3. Deprem Bölgesi İllerinin İhracata Katkısı

İL	ÜRÜN / SEKTÖR	% PAY
Gaziantep	Halı	60,6
Gaziantep	Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri	31,7
Gaziantep	Meyve Sebze Mamulleri	17,4
Gaziantep	Tekstil ve Hammaddeleri	16,8
Hatay	Yaş Meyve ve Sebze	15,6
Malatya	Kuru Meyve ve Mamulleri	15,5
Gaziantep	Deri ve Deri Mamulleri	9,9
Gaziantep	Kuru Meyve ve Mamulleri	9,5
Hatay	Çelik	9,1
Kahramanmaraş	Tekstil ve Hammaddeleri	8,5
Gaziantep	Mobilya, Kâğıt ve Orman Ürünleri	7,2
Gaziantep	İklimlendirme Sanayi	6,0
Adana	Tekstil ve Hammaddeleri	5,9
Adana	Su Ürünleri ve Hayvansal Mamuller	5,1
Adana	Yaş Meyve ve Sebze	4,9
Gaziantep	Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	4,7
Adana	Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri	3,8
Adana	Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	2,6
Gaziantep	Makine ve Aksamları	2,3
Hatay	Madencilik Ürünleri	2,1
Adana	Otomotiv Endüstrisi	2,0

Kaynak: T.C. SBB (Veri kaynağı TİM)

İmalat sanayinde T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yapılan araştırmaya göre 8.599 firmada 81,155 milyon TL hasar olduğu tespit edilmiştir. Turizm sektöründe tüm hasar tiplerine göre turizm tesislerindeki hasar 114.247.361 dolar olarak tespit edilmiştir. Bölgeye gelen yabancı turist sayısı ülkeye gelen yabancı turist sayısının 1,1 ini teşkil etmektedir. Turizm gelirlerinin Türkiye GSYH sı yaklaşık %5 dir. 1999 Marmara depremi sonrası turizm gelirlerinde % 40 bir azalış gözlenmiş, kültürel mirasa ev sahipliği yapan bu deprem bölgesinde de yine düşüş beklenmektedir. Bunun GSYH ya yansımalarının ilave %1 kayıp olacağı tahmin edilmektedir. Bölgenin ekonomik kayıplarından beklide en önemlisi devletin vergi kayıplarında ortaya çıkacaktır (Demiralp,2023:3-5;SBB,2023;Eğilmez,2023).

Yaşanan deprem sonrası tüm sektörlerde telafisi en zor kayıp “Vasıflı İşgücü”nde ortaya çıkmıştır. Deprem bölgesi illerindeki istihdama katılım, işgücü oranları, kişi başına düşen milli gelir oranlarına bakıldığında Türkiye ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. Deprem bölgesindeki 11 ilde kişi başı GSYH 5.924 dolardır. Bölgenin istihdam içindeki payı % 13,3 tür. Ekonomist Mahfi Eğilmez tarafından yapılan çalışmada deprem sonrası ilk aylarda istihdamda % 8 kayıp yaşanacağı belirtilmiştir. Bölgede istihdamdaki nüfus 4.640 bin kişi, kayıt dışı istihdam ise % 39 dur. İşgücüne katılım oranları kadınlarda % 32,8, erkeklerde % 70,3’dür. Bölge genelinde kayıtlı 622 bin 384 işsiz

bulunmaktadır. İşsizlik oranı erkeklerde %10,7, kadınlarda ise % 14,7'dir. Eğilmez'in aynı çalışmasında halen Türkiye'de %10,3 olarak açıklanan işsizlik oranının %11'in üzerine çıkacağı açıklanmıştır. Sosyal Güvenlik Kurumu verilerine göre bölgede 1,9 milyon kişi 4/a, 428 bin kişi 4/b kapsamında sigortalıdır. Uğur ve Yılmaz tarafından deprem bölgesi 6 ilde 26 Mart-1 Nisan tarihleri arası yapılan araştırma sonucu bölgede yalnızca aylık 1,2 ila 3-3,5 bin TL arası devlet yardımı ile geçinen dezavantajlı nüfusun yüksek olduğunu ve deprem sonrası işsizlik oranlarında hemen her sektörde ciddi yükseliş meydana geldiğini, deprem bölgesi illerden ülkenin diğer illerine doğru yoğunlaşan iç göçte en büyük etkenin çalışma amaçlı olduğunu tespit etmişlerdir. Aileler tüm fertleri ile bir arada göçebildiği gibi, ailenin bir bölümü ikamet amaçlı bir bölgeye giderken/gönderilirken veya aynı deprem ilinde kalırken, ailenin geçimini sağlamakla mükellef kişi veya kişilerin ise başka şehirlere çalışma amaçlı, belli bir süre için göç ettiği tespit edilmiştir (Uğur&Yılmaz,2023).

Afetlerde devletin sorumluluğu - mücbir sebep - yaşam ve mülkiyet hakkı

T.C.1982 Anayasası Madde 5 "Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır", Madde 10 "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir."

Meydana gelen afetlerin türüne göre değişiklik göstermekle birlikte devletin sorumluluğu açısından afetle mücadele beş aşamalı (birbirine bağlı-birbirini takip eden, bütünlüycisi) bir çalışma gerektirmektedir. Buna göre;

Felaketin; meydana gelme olasılık/öngörü ve uyarı işareti (daha önceden bölgede ve yakın çevresinde bu tür bir olay yaşanmış mı?). Var olan tehlikenin askıda kaldığı dönem (örn; olası bir depremin beklenen tarihinin uzaması gibi),

- Felaketin gerçekleştiği esnada etki durumu,
- Acil durum aşaması (Arama-Kurtarma faaliyetlerinin başlaması),
- Acil müdahalenin bitirilmesi ile "Rehabilitasyon" dönemine giriş,
- Hayatın normale dönüşünü sağlayacak olan "Yeniden İnşa" dönemi.

Merkezi ve idari yönetimler herhangi bir afetin öncesi ve sonrasını planlamakla, önleyici ve/veya erken uyarı sistemlerini hayata geçirmekle, konu ile ilgili yasal mevzuatı oluşturmakla ve uygulamakla, gerekli denetimleri yapmakla, halkın can güvenliği ve sağlığı öncelikli olmak üzere mülkiyet hakkı

dahil, anayasal güvence altında olan vatandaşlık haklarını zarardan korumakla, kusuru oranında tazmin etmekle ve aynı olayın yaşanmasını önleyici tedbirleri almakla yükümlüdür.

Meydana gelen bir afetin mücbir sebep kabul edilip edilmemesini belirleyen dışsallık, öngörülemezlik, önlenemezlik olmak üzere 3 ana etken bulunmaktadır. Dışsallık faktörü idarenin iradesi dışında yani kendi faaliyetlerine bağlı bir kusurdan dolayı meydana gelmemesi, Öngörülemezlik daha önce o bölgede böyle bir olayın yaşanmamış olmasından dolayı meydana gelebileceğinin düşünülmemesi veya bölgede o afetin daha önce de meydana gelmiş olmasına karşın, bir daha meydana gelirse sonuçlarının ağırlığının ne olacağının tahmin edilememesi de öngörülemezlik olarak değerlendirilir. Önlenemezlik ise deprem vb. bir doğa olayının önlenemez oluşu / aniden meydana gelmesidir. Fakat her olayda önlenemezlik koşulu sağlanamaz. Zira bölgede bir afetin daha önce meydana gelmiş olması, buna karşın birtakım önlemlerin (uyarı levhası, su tutucu bent, toprak kaymasını önleyici set vb.) alınmış olmasına rağmen idarenin yaptığı bir çalışma neticesinde o bölgede bir toprak kayması olması veya dere yatağının taşması durumunda mücbir sebep ortaya çıkmaz. Meydana gelen olay ancak bu üç unsurun bir arada olması durumunda “Mücbir Sebep” olarak adlandırılabilir. Mücbir sebepte dışsallık faktörünün varlığı, öngörülemezlik ve önlenemezlik faktörlerini mücbir sebepte belirleyici yapmaktadır. Mücbir sebebin varlığı ve yokluğu ifadesi afetin sonuçları bakımından önem arz etmektedir. Türkiye’nin sel, çığ düşmesi, heyelan, deprem, patlamalar vb. doğa ve insan kaynaklı afetlerle sık karşı karşıya kalmasından dolayı ülkemizde bir afet sonrası meydana gelen olayın “mücbir sebep”, etkilediği alanın “mücbir alan” ilan edilmesi uygulamada sık rastlanılan ve hukuki olarak toplum/birey adına kazanç veya kayıpları ifade etmektedir. Günümüzdeki hukuki uygulamalarda her doğa olayı mücbir sebep olarak kabul edilmemekte, idarenin kusuru oranında zararı karşılaması öngörülmektedir (Şahin,2013:62,63;Gürsel,2018:333-34,340-41).

Kahramanmaraş ve Hatay Depremlerinde Mülkiyet Hakkının Korunması

Önceki bölümlerde kısaca belirttiğimiz üzere deprem bölgesi olarak ilan edilen 11 ilimizde konut yapım işi AFAD Koordinasyonunda TOKİ-Toplu Konut İdaresi Başkanlığı’na verilmiştir. TOKİ ihale yolu ile bu konutların yapımı için alt yüklenicileri belirleme yetkisine sahiptir (SBB,2023).

25 Şubat 2023 tarihinde TBB-Türkiye Barolar Birliği Çevre ve Kent Konseyinin yayımladığı bir açıklamaya/rapora (pek çok ilgili STK ve Meslek Odası tarafından yayınlanan raporlar TBB açıklamasına paralellik göstermekte ve aynı çekinceleri taşımaktadırlar) göre; depremden 2 gün sonra 08.02.2023 tarihinde TBMM tarafından ilk etapta depremden etkilenen 10 il (daha sonra 1 il eklenerek 11 il kapsama alınmıştır) OHAL- Olağan Üstü Hal Kapsamı’na alınmıştır. 24.02.2023 tarihinde depremden etkilenen illerdeki yerleşim ve yapılaşmayı düzenlemek üzere OHAL kapsamında 126 sayılı KHK-Kanun Hükmünde Kararname yürürlüğe konulmuştur. Bu kararname ile Orman Kanunu, Mera Kanunu, Medeni Kanun, Tapu ve Kadastro Kanunu ile ilgili tüm Bakanlık ve kurumların yetkileri elinden alınarak tek yetkili olarak ÇŞİDB yetkilendirilmiştir. 126 sayılı KHK ile; Çevre Şehircilik ve

İklim Değişikliği Bakanlığının talep etmesi durumunda Orman ve Mera Kanunu'na tabi alanlar vasıf değişikliğine gidilerek geçici/kalıcı yerleşim alanı olarak kullanılabilir, kadastrosu yapılmamış, tescil edilmemiş alanlar ile, köy yerleşim alanları dahil olmak üzere imar planı olmaksızın yalnızca zemin etüt ve jeolojik raporun düzenlenmiş olması yeterli kabul edilerek bir anlamda 3194 sayılı İmar Kanunu'nu devre dışı bırakılarak bu alanlar yerleşime açılabilir. Uygulama ise Bakanlığın proje ve vaziyet planına göre yapılacaktır. Mülkiyet hakkı ile ilgili tüm yetki de ÇŞİDB verilmiştir. Bakanlık bu yetki ile vatandaşın imar ve mülkiyet hakkını bakanlığın belirlediği başka bir alana aktarılabilir. ÇŞİDB ve TOKİ tarafından bu amaçla acele kamulaştırma ve vatandaşların mülkleri üzerinde cins ve pay değişikliği yapılabilir.

Afet durumlarında sosyal yardımların önemi

Ülkemizde yaşanan her türlü afet sonrası, özellikle de deprem sonrası daha önce de belirttiğimiz üzere yerleşim yeri seçimi, hatalı malzeme kullanımı vb. pek çok etkenle üst yapı da olduğu kadar altyapıda da büyük hasar meydana gelmektedir. Afetlerin dolaylı-dolaysız birincil etkileri enerji, iletişim, sanayi, altyapı gibi sistemler üzerinde meydana gelenlerdir. İkincil etkiler ise deprem sonrası makro ekonomiyi etkileyen büyüme, enflasyon, istihdam, işsizlik, bütçe açığı, kamu harcamaları ve ek bütçe, dış ticaret açığı vb. toplumun geneline etkileyecek düzeyde olan ve devletin sürdürülebilir çalışmalarını bir nevi kesintiye uğratabilecek olan ekonomik kayıplardır (Altun,2018:11,12). Afetler sonrası tüm bu göstergeler, Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet bütçelerinin belirlenip kullanılabilmesi adına önem arz etmektedir. Örneğin; meydana gelen Kahramanmaraş depremleri sonrası depremin etki alanının ve yol açtığı yıkımın büyüklüğü sebebi ile pek çok farklı alanda, dağınık ve kalabalık bir nüfusa sosyal yardım ve hizmet verilmesi gerekmiş, bu ise büyük bir bütçe ile büyük bir insan kaynağı ihtiyacı doğurmuştur. 1999 Marmara Depreminde olduğu gibi, Kahramanmaraş depremlerinde de kamu kurumları, STK'lar ile özel sektör ve toplumdaki bireylerin birlikte bu ihtiyacı karşılamak için çaba göstermiştir. Bu çalışmaların bir başka önemli yanı, toplumun bütününün deprem bölgesi ile insani iletişim içinde olmasını sağlamasıdır. Söz konusu ilgi alaka, depremde vatandaşların acılarını hafifletmekte, moral, ve motivasyon kaynağı aldırılmaktadır.

Kahramanmaraş ve Hatay depremlerinin hemen sonrasında öncelikli olarak arama kurtarma çalışmaları yapılmış, ardından bölge illerinde yaşayan ve evsiz kalan vatandaşların gıda, barınma ve giyim ihtiyaçlarının karşılanması yoluna gidilmiştir. İlerleyen günlerde diğer tüm sosyal ihtiyaçların giderilmesi adına AFAD koordinasyonunda Kızılay, ilgili Bakanlıklar, Valilikler, tüm Büyükşehir ve Belde belediyeleri, Askeri Kurumlar, Sivil Toplum Kuruluşları, Özel Sektör Kurumları ve Uluslararası Yardım Kuruluşları ile birlikte koordine çalışmalar yapılmıştır. 11 ilimizdeki yıkımın büyüklüğü göz önüne alındığında yapılan çalışmanın büyüklüğü de ortaya çıkmaktadır.

Deprem bölgesinde “geçici koruma altında sığınmacı” statüsünde bulunan kişiler ile birlikte yaklaşık 16 milyon vatandaşın etkilendiği depremlerde, Mart 2023 tarihine kadar yaklaşık 1 aylık süre

içinde vatandaşlara ilk etapta yapılan yardımlara baktığımızda; Kamu, STK, Uluslararası Yardım Kuruluşları ve Gönüllülerden oluşan toplam 271.060 personel depremzede vatandaşlara verilecek hizmetlerde, farklı uzmanlık alanlarında görev yapmıştır. Bu personelin 35.250'si arama, kurtarma personeli, 32.819'u AFAD Gönüllüsüdür. Deprem bölgesinde yapılan çalışmalarda 75 uçak ile 108 helikopter ve 18.048 adet iş makinesi kullanılmıştır. Bölgede halen devam eden çalışmalar sebebiyle iş makineleri değişen sayılarda çalışmaya devam etmektedir.

İlk etapta bölgedeki kamu kurumlarına ait tüm konaklama tesisleri kullanılarak 465 bin vatandaşa, konteynerlerde ise 34.120 depremzedeye barınma hizmeti sağlanmış, 1,5 milyon kişiye sıcak yemek hizmeti verilmiştir. Bölgeye 97 seyyar mutfak ile 7 mobil fırın kurulmuştur. Meslek Liselerinin de katkısı ile deprem bölgesi için günlük 1,8 milyon adet ekmeğe üretilmiş. 300 bin kumanya hazırlanmıştır. 03 Mart 2023 tarih itibarıyla deprem bölgesinde yaklaşık bir aylık süreçte depremzede vatandaşlar için 26,8 milyon adet ekmeğe, 28 milyon kişilik sıcak yemek üretimi yapılmıştır. İlerleyen tarihlerde depremden etkilenen illerde 332 çadır kentte 360.167 çadır kurulmuş olup, 189 konteyner kentin kurulumu ve 90.914 konteyner için alt yapı çalışmaları yapılmıştır. Kurulan barınma alanlarında 2.284 mobil duş ile 5.058 mobil tuvalet vatandaşların kullanımına sunulmuştur. Deprem bölgesinde toplam 1.593.808, bölge dışında diğer illerde 329.960 depremzede vatandaşa barınma hizmeti sağlanmıştır. AFAD, Türk Kızılayı, Milli Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve STK'lar tarafından gönderilmiş olan 369 mobil mutfak çeşitli bölgelere kurularak depremzede vatandaşların 3 öğün sıcak gıda ihtiyacı karşılanmıştır.

Deprem Bölgesinde 2023 Mart ayında gerçekleştirmiş olduğumuz araştırma çalışmasında Hatay, Osmaniye, Kahramanmaraş illerinde ve İskenderun ilçesinde yerinde yaptığımız gözlemlerde İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Ankara Büyükşehir Belediyesi, İzmir Büyükşehir Belediyesi, Adana Büyükşehir Belediyesi, Mersin Büyükşehir Belediyesi, Sarıyer Belediyesi tarafından mutfaklar kurulduğu, kendi personelleri ile depremzede vatandaşlara sıcak yemek hizmeti verildiği ve depremedeler için çadırların kurulmasının da bu personeller tarafından yapıldığı, depremzede vatandaşların her konuda yardımlarına koştukları gözlenmiştir. Ankara Büyükşehir Belediyesi Afet İşleri Daire Başkanlığı'nın Kahramanmaraş ilinde depremzede vatandaşlara verdiği hizmetler (altyapı onarım, hijyen, ekmeğe üretimi vb.) yerinde gözlenmiştir. Buna ilaveten Adana ve Mersin Büyükşehir Belediyeleri'nin kendi illerinde kurumlarına ait ve/veya vatandaş desteği ile ortaklaşa temin edilen binalarda depremzede vatandaşlara otel konforunda barınma, sağlık, gıda, giyim, kişisel hijyen ve eğitim malzemeleri desteği verildiği, ihtiyaç sahibi vatandaşlara ulaşım vb. için nakit yardımı yapıldığı (bire bir yardımı alan depremzede vatandaşlarla görüşülerek bu tespit ilk ağızdan yapılmıştır) yerinde tespit edilmiştir. Bu kurumlara ilaveten çeşitli Siyasal Partilerin, Meslek Odalarının, Dernek (AHBAP-ROTARY vb.) ve Vakıfların da aktif olarak yardım çalışması yaptığı görülmüştür.

Ağır kış koşullarında depreme yakalanan vatandaşlara ve yaralanan vatandaşlara sağlık hizmeti vermek için ilk etapta halen hizmet vermekte olan sağlık kurumlarına ek olarak ulusal ve uluslararası kaynaklı 35 Sahra Hastanesi hizmete alınmıştır. Bölgede Doktor ve yardımcı sağlık personeli olarak 26.353 kişi görevlendirilmiştir. UMKE – Ulusal Medikal Kurtarma Ekibi Birimi tarafından 12.749 UMKE personeli, 112 sağlık personeli, 1253 ambulans, 14 hava ambulansı, 12.749 çeşitli UMKE aracıyla deprem bölgesinde hizmet vermiştir. Çeşitli ulaşım araçları ile 51.581 yaralı depremezdenin farklı illere sevki gerçekleştirilmiştir. İlk defa bu depremlerde Meslek Liseleri, Olgunlaşma Enstitüleri ve Halk Eğitim Merkezleri atölyelerinde AFAD standartlarına uygun olarak çadır, soba ve uyku tulumu üretimi yapılarak, 10 bin soba ile günlük 60 bin uyku tulumu depremezde vatandaşlara ulaştırılmıştır. Konteyner ve çadır kentte kalan öğrencilere ücretsiz servis sağlanmıştır.

İlk etapta ivedilikle yapılan bu çalışmalar için ÇŞİDB - Çevre Şehircilik ve İklim Bakanlığı, AFAD ile TOB-Tarım Orman Bakanlığı ve diğer kamu kurumlarının bütçesinde olan acil yardım ödeneği kullanılmış ve çalışmaların devamı için 87 milyar TL ek ödenek ayrılmıştır.

Devlet tarafından hane halkına yönelik yapılan maddi yardımlara baktığımızda;

- Hane başı 10 bin TL destek ödemesi (Tahmini ulaşacağı tutar;19,3 milyar TL.)
- Evi yıkılmış ya da yıkılacak durumda olan veya ağır, orta hasarlı konutlar için hane başı 15 bin TL. taşınma yardımı yapılmıştır.
- Ev sahibi olanlara aylık 5 bin TL, kiracı olanlara aylık 3 bin TL bir yıl boyunca aylık olarak verilmek üzere kira desteği yapılmaya başlanılmıştır. (Tahmini ulaşacağı tutar; 33 milyar TL.)
- Depremde hayatını kaybetmiş olan vatandaşların ailelerine acil ihtiyaçlarını karşılamak için 100 bin TL yardım ile, deprem bölgesinden kendi araçları ile başka illere gidecek depremezde vatandaşlara yapılan/yapılacak yakıt yardımı. (Tahmini ulaşacağı tutar; 2,2 milyar TL.) (SBB,2023).

Afet sonrası devlet tarafından depremezde vatandaşlara yapılan sosyal yardımlar ve hizmetler vatandaşların bir an da kaybettikleri sağlık ve refahlarının toparlanmasına yardımcı olurken, bireylerin iktisadi hayata dönüşlerini hızlandırma konusunda önemli bir etkidir. İktisadi hayata geri dönüşle birlikte, üretimde ve devletin gelirlerinde meydana gelen azalma, hızlı bir şekilde olması gereken seviyelere geri dönebilecek ve yeniden yapılanma sürecini hızlandıracaktır. Bu durum toplumun genelini etkileyecek pozitif görünüm yaratacaktır.

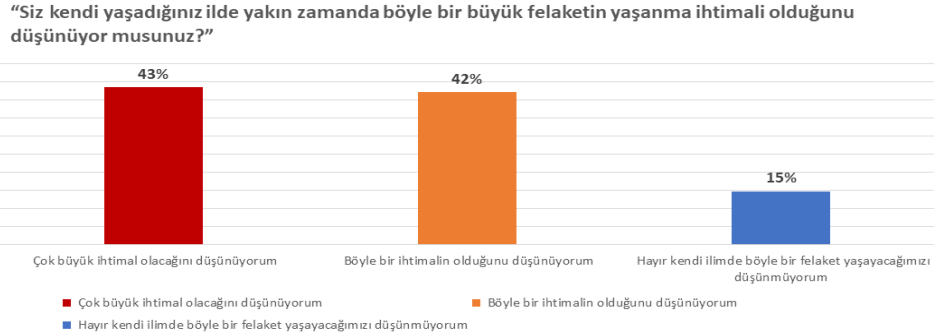
Afet farkındalık düzeyi

Farkındalık kavramı ilk kez 1881 yılında İngiliz Akademisyen TW Rhys Davids tarafından kullanılmış olup, Batı yaklaşımında Massachusetts Üniversitesi Stres Azaltma Kliniği kurucularından Prof. Jon Kabat-Zinn'in tanımlamasıyla; bir nesneye şimdiki anda, belirli bir şekilde ve bir amaçla,

yargılamadan dikkat etmek demektir. Dikkat, tutum ve niyet bireyin bilinçli farkındalık düzeyine ulaşması için gereken bileşenler olup, bunların bireyin günlük yaşamı içinde oturtulabilmesi için zaman içerisinde pratik yapmaya ve farklı yetenekler edinmeye ihtiyacı vardır. Burada sabır, ham zihin, yargılamama, izin verme, kabul, hırs, güven gibi farkındalık tutumlarının geliştirilmeleri sonucu birey farkındalık becerisine ulaşabilecektir (Erzincanlı,2023:1,2).

Farkındalık en basit tanımlama ile bir konuda bilinçli olmak demektir. Farkındalık geliştirmek, günlük yaşamda bireyin kendi toplumunda ve/veya dünya üzerinde meydana gelen olaylardan bilinçli bir şekilde haberdar olması, nedenleri ve muhtemel sonuçları üzerine objektif fikir yürütebilmesi için önem arz eder. Afetler konusunda bilinçli olmak, muhtemel sonuçlarına karşı önlem almak adına önemlidir.

İpsos Araştırma Türkiye Ofisi tarafından 14-16 Şubat 2023 tarihleri arasında Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri sonrası, deprem illeri (10 İl) dışında yaşayan vatandaşların depremle ilgili tutum ve davranışlarını ölçmek amacı ile yaptıkları genel kamuoyu araştırması, 2023 yılına girerken Türkiye’de her üç kişiden ikisinin ülkede büyük bir deprem olacağını düşündüğünü söylemiş olması dikkate alındığında, “ farkındalık” tarafında sonuçları ile dikkat çekici bir çalışmadır.

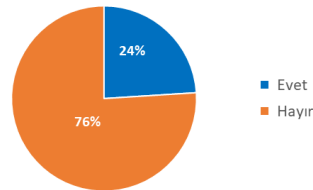
Toplamda bireylerin % 85'i kendi illerinde böyle bir afetin yaşanabileceği endişesini taşıyor. Farkındalık yüksek.

Kaynak: IPSOS DEPREM ARAŞTIRMASI: Genel Kamuoyu Araştırması 14-16 ŞUBAT 2023 / n=1000

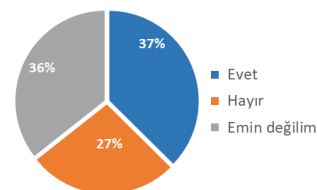
İpsos

“Oturduğunuz konutun depreme karşı dayanıklılığına dair araştırma yaptırmış mıydınız?”

“Oturduğunuz konutun depreme karşı dayanıklı olduğunu düşünüyor musunuz?”

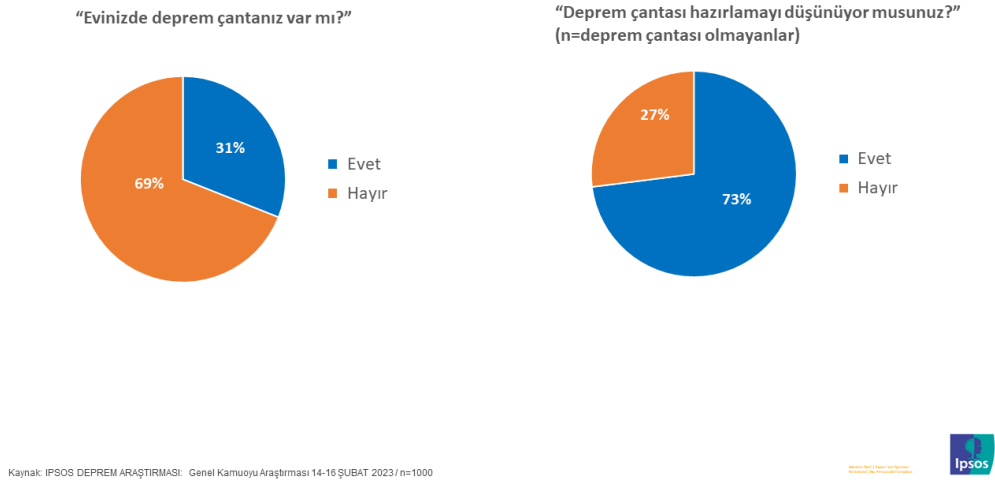
Kaynak: IPSOS DEPREM ARAŞTIRMASI: Genel Kamuoyu Araştırması 14-16 ŞUBAT 2023 / n=1000

İpsos

Araştırmaya katılanların % 76 sı'nın oturduğu konutun depreme karşı dayanıklı olup olmadığı konusunda araştırma yapmamış oluşu ve %36 sı'nın oturduğu konutun depreme dayanıklı olup olmadığı konusunda net bir fikrinin olmayışı “farkındalık” adına dikkat çekicidir.

Katılımcıların “Evinizde deprem çantanız var mı?” sorusuna verdikleri “Hayır” cevabının % 69 oranında olması, bir deprem ülkesi olan , AFAD ve Kandilli Rasathanesi verilerine göre her ay birçok bölgede binlerce, farklı büyüklükte depremin meydana geldiği Türkiye’de yaşayan vatandaşların bu konuda “farkındalık” geliştirmediklerini göstermesi açısından düşündürücüdür.

Kaynak: Ipsos Araştırma- Türkiye Ofisi,2023

Toplum kolektif bir yapıdır. Özellikle toplumun genelini ilgilendiren konularda, salt bireysel farkındalık geliştirilmesini beklemeyi hatalı bir yaklaşım olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Daha önce belirttiğimiz üzere, farkındalık zaman içinde öğrenilen, geliştirilen bir beceridir. Burada dışsal uyarıların varlığı ve uyarının sık tekrarı, birey üzerinde farkındalık geliştirmede etkili olacaktır. Örn; okullarda deprem konusunda eğitimlerin artırılması çocukların küçük yaşta farkındalık geliştirmesinde etkili olacaktır. Kamu kurumları, STK’lar ve Özel Sektör kurumlarında, Üniversitelerde deprem konusunun halkın her kesiminin anlayacağı şekilde görsel ve işitsel olarak daha fazla işlenmesi toplumun büyük kesiminin ilk etapta dikkatini bu konuya çekecek ve ilerleyen zamanda deprem konusunda bireysel olarak neler yapması gerektiği konusunda farkındalık düzeyi yükselecektir. Vatandaşların bu konuda eğitilmesi ve her an deprem olacağı bilincine sahip duruma getirilmesi devletin sorumluluk alanı içindedir.

Kahramanmaraş- Hatay Depremleri Saha Araştırması

Yazar Leyla Yılmaz tarafından, asrın felaketini yaşayan bölgede 29 Mart-6 Nisan 2023 tarihleri arasında saha çalışması yapılmıştır. Araştırmanın evreni olarak deprem bölgesi illerinden dördü ve depremzedeleri konuk eden iki ilde kalan depremzedeler seçilmiştir. Bu kapsamda; Kahramanmaraş, Hatay, Osmaniye, Kilis, Adana ve Mersin illerinde 1500’den fazla depremzede vatandaş ve onlarca

yardım görevlisi ile görüşme yapılmıştır. Rastlantısal olarak anket formlarına gönüllü olarak cevap veren 647 depremzede vatandaş da çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırmanın yöntemi sahadan toplanan söz konusu verilerin ve gözlemlerin basit analizine dayandırılmıştır. Söz konusu analize veri olmak üzere depremin en çok zarar verdiği yerlerde yaşayan vatandaşlara basit anlaşılabilir mahiyette seçenekli ve açık uçlu sorular sorulmuştur. Deprem öncesi ve sonrasına ilişkin genel bilgiler alınmaya çalışılmıştır. Söz konusu çalışmada google üzerinden işlenen anket formlarına tamamen gönüllülerin cevap vermeleri sağlanmış ve hiç kimsenin kişisel verisi alınmamıştır. Saha çalışmasında derinlikli bir analiz yapılmamış ve deprem sonrasına dair genel bir değerlendirme yapılması amaçlanmıştır. Çalışma için temelde üç sorun belirlenmiştir. İlki, deprem öncesi hazırlıkların yeterliliği ve deprem sonrasında da kimin ne yaptığının veya yapacağının koordinasyonu incelenmiştir. İkincisi, depremedelere yapılan yardımlarla depremedelerin aldıkları yardımların ihtiyacı karşılayıp karşılamadığı analiz edilmek istenmiştir. Üçüncüsü, deprem sonrası ortaya çıkan durumun ilk zamanlardaki algısının ilgili taraflar açısından karşılaştırılması hedeflenmiştir.

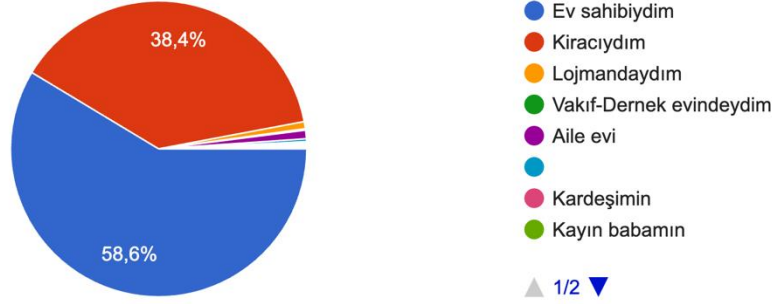
Ankete katılanların %53'ü kadın %47'si erkek olmuştur. Ankete cevap verenlerin %14'ü 18-25 yaş aralığında, %16,2'si 26-35 yaş aralığında,%29,4'ü 36-45 yaş aralığında, %22,8'i 46-55 yaş aralığında ve %17,6'si 56 yaş üstünde gerçekleşmiştir. Ankete katılanların %69,7'si evli, %23,3 bekâr ve %7'si dul olarak medeni hallerini ifade etmiştir. Çocuk sahipliği açısından %23,8'i çocuğu olmadığını ifade ederken, %10,5'u 1 çocuk, %26'sı 2 çocuk, %22,8'i 3 çocuk, %10,2'si 4 çocuk, %6,8'i ise 5 ve daha fazla çocuklarının olduğunu beyan etmiştir. Hane halkı büyüklüğüne verilen cevaplar; %5 yalnız, %13,5 2 kişi, %20,2 3 kişi, %24,3 4 kişi, %19 5 kişi, %18 6 ve daha çok kişi olarak işaretlenmiştir.

Ankete katılanların %17,8'i memur, %23,8'i işçi, %4,9'u esnaf, %10,7'si emekli, %36,4'ü çalışmıyor ve %1,9'u öğrenci olarak kendisini tanıtmıştır. Ankete cevap verenlerin %45,4'ü hane halkı gelirinin 2023 ilk altı ayında geçerli olan net asgari ücret olan 8500 TL altında olduğunu ifade etmiştir. Ankete cevap verenlerin %99,5'i Türkiye, %0,5'i Suriye vatandaşı olduğunu beyan etmiştir. Ankete katılanların yaşadığı şehir; %54,3 ile Hatay, %25 ile Kahramanmaraş, %9 ile Osmaniye, %5,1 ile Adıyaman, %2,8 ile Gaziantep, %2,7 ile Malatya, %0,8 ile Adana olmuştur. Ankete katılanların %82,3 anne, baba, eş, çocuk olarak bir kayıp yaşamadığını ifade ederken %16,2'si birinci dereceden can kaybı yaşadığını beyan etmiştir. Vatandaşın deprem sonrası ilk günlerde ihtiyaç sıralamasında en çok % 43,4 ile arama- kurtarmaya, % 29,6 ile iletişime, % 54 ile barınmaya, % 47,4 ile gıdayı öncelendiği anlaşılmaktadır. Depremden hemen sonra aldıkları yardımlara ilişkin verdikleri çoklu cevaplarda %54,5 ile gıda, %23,8 ile barınma, %5,1 ile arama-kurtarmayı beyan etmişlerdir. Deprem sonrası ilk günlerde aldığı yardımları yeterli bulanlar %20 oranında kalırken, aldığı yardımları yetersiz bulanlar %80 oranında çıkmıştır. Bu da deprem sonrası yardım koordinasyonuna daha fazla önem verilmesi gerektiğini göstermektedir.

Ankete cevap verenlerin, %58,6'sı ev sahibi olduğunu, %38,4'ü kiracı olduğunu, diğerleri ise lojman, aile evi vb. cevap vermişlerdir.

10) Depremde yaşadığınız evin mülkiyet durumu nasıldı?

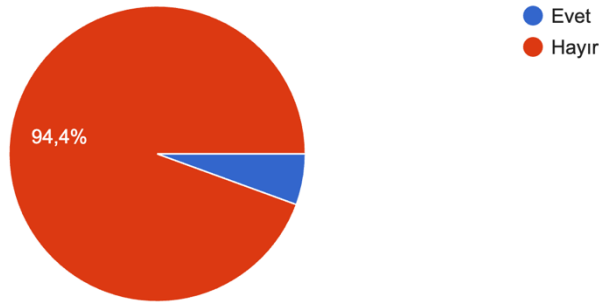
643 yanıt

Konut sahipliği oranı Türkiye ortalamasının üzerinde olan bölgede, tespit edilen % 58,6 oranı resmi verilerle orantılıdır. Yapılan görüşmelerde, ev sahibi/kiracı vatandaşların büyük çoğunluğunun evlerinin depreme karşı dayanıklı olup olmadığı konusunda fikirlerinin olmadığı gözlenmiştir.

11) Deprem olmadan önce depreme hazırlıklı mıydınız?

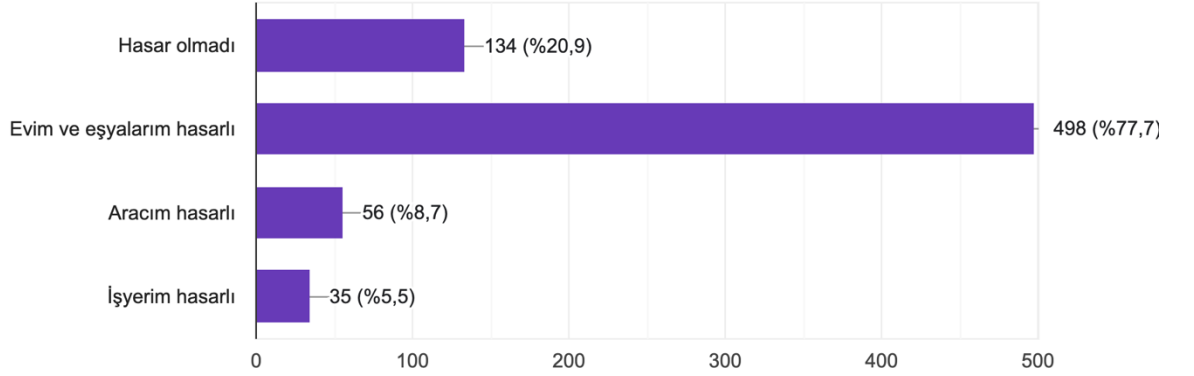
628 yanıt

Doğu Anadolu Fay Hattı üzerinde bulunan bölgede geçmiş yıllarda pek çok depremin meydana geldiği göz önüne alındığında bölge nüfusunun deprem konusunda "Farkındalık" geliştiremediği ve % 94,4 oranında hazırlıksız olduğu ankette ilgili soruya verilen cevaptan anlaşılmaktadır. Bu durum Türkiye geneli açısından kaygı oluşturmakta olup gelecekte karşılaşılabilecek olası depremlere karşı deprem gerçeği farkındalığının milli bir strateji olarak önemsenmesi gerektiğini gözler önüne sermektedir.

13) Depremde; ev, eşya, otomobil, işyeri gibi mal kaybınız oldu mu?

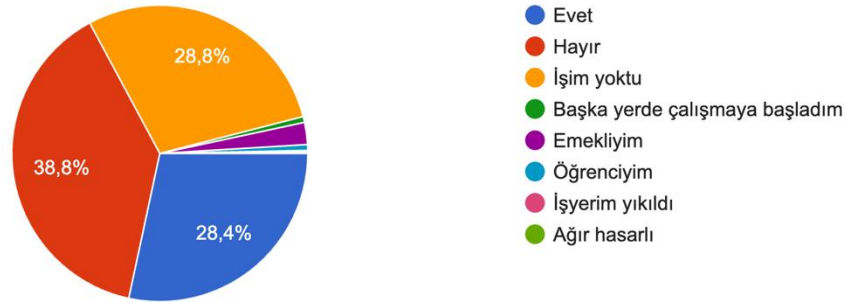
641 yanıt

Ankete katılanların %20,9'u herhangi bir hasar almadıklarını ifade ederken, çoklu hasar alanlarla beraber %77,7 ev ve eşya hasarı, %8,7 araç hasarı, %5,5 işyeri hasarı bilgisi vermişlerdir.

14) Depremde işinizi kaybettiniz mi?

624 yanıt

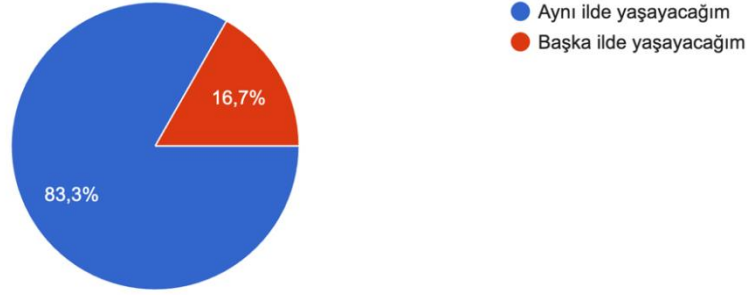

Depremde ortaya çıkardığı en önemli sosyoekonomik sonuçlardan bir diğeri deprem sonrası işini kaybetme durumu olmuştur. Bu kapsamda ankete katılanların %28,4'ü işini kaybettiğini, %38,8'i işini kaybetmediğini, %28,8'i ise deprem öncesinde de işinin olmadığını beyan etmiştir.

Ankete katılanların en çok yardım edenler sıralamasına verdikleri çoklu cevaplarda; %46 ile gönüllüler, %23,4 ile komşular, %13,6 ile AHBAB %13,3 ile AFAD ön plana çıkmıştır. Hiçbiri %4,1, %2,4 oranları da kamunun ve sivil toplumun afet durumunda, ilk günlerde vatandaş ile iletişim ve koordinasyon ile afet sonrası "zaman yönetimi" konusunda yetersiz kaldığını göstermektedir.

Deprem sonrası, göç edenlerin durumu ile ilgili verilen cevaplar bölgeden hızlı bir kaçışın olduğunu düşündürmektedir. Cevap verenlerin %69,8'i akrabalarından göç eden olduğunu ifade ederken, %29,7'si göç eden olmadığını beyan etmiştir.

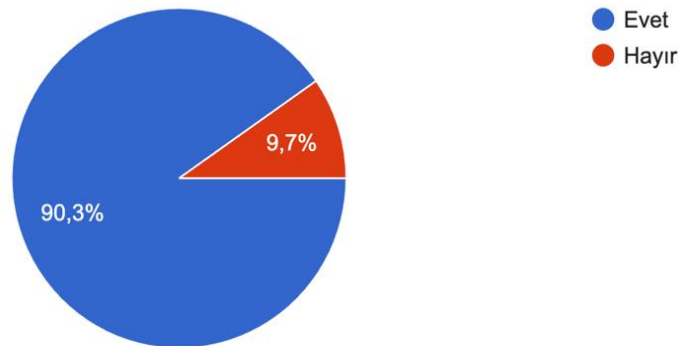
21) Gelecekte hangi ilde yaşamayı düşünüyorsunuz?
627 yanıt

Doğduğu topraklara bağlılığı ile bilinen Türk insanının bu kadar büyük bir deprem sonrası % 83,3 oranıyla doğduğu büyüdüğü topraklarda yaşamak istiyor oluşu, bölgedeki yaşamın normale dönmesi için, konut, eğitim, sağlık ve iş alanındaki sorunlara ivedilikle çözüm üretilmesi gerektiğini göstermektedir. En çok Hatay ilinde yaşayan vatandaşların kesinlikle şehrimden ayrılmam, en kısa zamanda döneceğim şeklinde cevap verdiği de tespitlerimiz arasında bulunmaktadır.

Deprem Bölgesindeki çocukların geleceğinden endişeli misiniz? sorumuza cevap veren 608 kişinin % 90,3 oranında "Evet, endişeliyim" şeklinde cevap vermiş olması hem deprem bölgesi, hem de ülkenin geneli adına düşündürücüdür.

22) Deprem bölgesindeki çocukların geleceğinden endişeli misiniz?
608 yanıt

Deprem bölgesinde depremzede vatandaşlar ile yaptığımız görüşmelerde bölge halkının eğitim düzeyinin düşük olduğu, özellikle "Ev Hanımı" olduğunu beyan eden vatandaşların büyük

çoğunluğunun ya hiç okula gitmediği ya da ilkokul-ortaokul düzeyinde bir eğitime sahip olduğu, özellikle Hatay Samandağ bölgesinde yaşayan kadınların pek çoğunun Arapça konuştuğu, Türkçeyi anlamakla birlikte, akıcı olarak konuşamadıkları da tespitlerimiz arasında bulunmaktadır. Bölgede vasıfsız işçiliğin ve işsizlik oranının yüksek olduğu, bölgede yalnızca sosyal yardımlarla geçinen ciddi bir nüfusun varlığı da gözlemlerimiz arasındadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

06 Şubat sabaha karşı, birkaç dakika içinde dramatik bir şekilde değişen hayatlar, on bir ili içine alan maddi - manevi büyük bir yıkım... bir kez daha tüm dengeleri bozulan bir toplum...

Bir deprem ülkesi olarak; nüfusunun % 98'i deprem tehlikesi altında yaşamakta olan, sanayi tesislerinin %73'ü aktif fay hattı üzerinde olup, toplamda sanayisinin % 98 ini deprem bölgelerinde kurmuş olan ve barajlarının da % 95'i deprenselliği yüksek bölgelerde bulunan Türkiye'de, meydana gelen doğal afetler sonrası karşılaşılan tablo, her yaşanan afette daha bir ağırlaşarak toplumun önüne gelmektedir. 1999 Marmara Depremleri'nin üzerinden geçen 24 yıl içerisinde yapılan kanuni düzenlemelere, kurumsallaştığı söylenen yetkili kurumların varlığına rağmen ülkemizde gerek "Afet Yönetimi" gerek sağlıklı "Kentleşme" gerekse de "Farkındalık" konusunda toplum yararına pozitif yönde yeterli bir değişiklik olmadığı görülmektedir.

Saha çalışması sonuçları, deprem öncesinde yapılan hazırlıkların yeterli olmadığını göstermektedir. Depremi çok büyük bir coğrafyada meydana gelmesi, mevsim koşullarının zorlukları vb. nedenlerle daha da ağırlaşan sonuçlar söz konusu büyüklükteki bir afet senaryosunun ciddiyetle çalışılmadığını ve buna bağlı olarak koordinasyon eksikliklerinin olduğunu su yüzüne çıkarmaktadır. Bir tarafta yapılan yardımlar üzerinden verilen algı, diğer tarafta depremzedeler tarafından alınan yardımlar üzerinden gelen cevaplar, deprem sonrasında yapılacaklar açısından çok ciddi hazırlıklar yapılmasını gerektirmektedir.

Ülkemizde meydana gelen afetler (özelinde depremler) kamu maliyesi ile tüm ekonomik sektörler üzerinde ağır bir yük oluşturmakta, ekonomik göstergelerde hızlı bir bozulmaya sebep olmaktadır. Toplumun sağlığı ve refahı da, uzun iyileşme süreçleri gerektirecek ölçüde bundan etkilenmektedir.

Kahramanmaraş - Hatay Depremlerinin sonuçlarına baktığımızda; T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji Bütçe Başkanlığı tarafından Mart 2023 tarihinde yayınlanan rapora göre; ülke ekonomisine getirdiği toplam yükle oranlandığında %54,9'la konutlarda meydana gelen hasar en ağır yük kalemidir. Hasarın maddi büyüklüğü 56,9 milyar \$ / 1.073,9 milyar TL. olarak açıklanmıştır. Bunu 19 milyar \$ / 242,5 milyar TL ile kamu alt yapısı ile kamu hizmet binalarında meydana gelen zarar izlemektedir. Enerji, İmalat Sanayi, İletişim, Sağlık, Eğitim ve Hizmet Sektörleri ile küçük esnafın da içinde olduğu Özel Sektör hasarı ise 11,8 milyar \$ / 222,4 milyar TL olarak tahmin edilmektedir. Mevsimlik etkiler sebebi ile en az hasarın tarım sektöründe yaşanacağı tahmin edilmektedir.

T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından 17 Mart 2023 tarihinde yayınlanan bir açıklamaya göre; hasar gören bina, işyeri, konut, makine ve teçhizatlarında meydana gelen hasarın neredeyse tamamı yakını tespit edilmiş ve sayımı biten kısımda meydana gelen zararın 1,6 milyon TL olduğu belirtilmiştir. Sigortacılık sektörü kayıpları da dahil olmak üzere, makroekonomik etkiler göz önüne alındığında Türkiye ekonomisinin yaşanan depremler sebebi ile uğradığı ekonomik kaybın büyüklüğü 103,6 milyar \$ / 2 milyar TL'dir. Kaybın büyüklüğünün, 2023 yılı GSMH'nin % 9'una ulaşacağı öngörülmektedir.

Topraklarının % 42'si I. Derece, % 24'ü II. Derece, toplamda yüzölçümünün % 66'sı diri fay hatları üzerinde olan Türkiye'de meydana gelen depremlerde ana sebepler, hep bir birine benzer sebepler olmaktadır. Bu sebeplerin aynılığında merkezi ve yerel politika yapıcılarının etkisi olduğu yadsınamaz bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır. Bu kapsamda;

- Mikro Bölgeleme Deprem Planlarının sağlıklı hazırlanmaması
- Bölgesel Deprem Master Planlarının ya hiç hazırlanmaması ya da yenilenmemesi,
- Konu ile ilgili çıkarılan Yasa ve Yönetmeliklerin uygulanmaması,
- Politika yapıcılar tarafından alınan kararlarda hukuk kurallarının dışına çıkılması,
- Yerleşim yerlerinde yanlış zemin seçimi yapılması (Alüvyon zemin ve dolgu toprak gibi.)
- İmar Planlarının zemine uygun hazırlanmaması, (yanlış zeminde çok yüksek kat izni gibi.)
- İmar Planlarının yerel ve merkezi politika yapıcılarının şahsi tercihlerine göre şekillendirilmesi,
- Verilen inşaat izinlerinin sonradan revize edilmesi,
- Politika yapıcılar tarafından sağlıklı kentleşme yerine ranta odaklı kentleşmeye olanak sağlanması,
- Zemin Etütlerinin yönetmeliklerde belirtilen kurallara uygun olarak yapılıp yapılmadığı konusunda denetimlerin sağlıklı bir şekilde yapılmaması,
- Yapı Denetimi'nin, alanında uzman Meslek Odaları'na yaptırılmaması,
- Tarım ve mera alanları ile orman vasfındaki yerlerin imara açılması,
- Kentsel Dönüşüm uygulamalarında, devlet tarafından vatandaşların mali yönden yeterli ölçüde desteklenmemesi sebebiyle riskli yapıların dönüştürülmesinin geciktirilmesi,
- Toplumda Afet Bilinci'nin yerleşmesini sağlayacak çalışmalara ağırlık verilmemesi,

Şeklinde sayılabilecek onlarca sebep olmasına karşın, yalnızca yukarıda saydığımız noktalarda dahi pozitif yönlü uygulamalara gidilmesi durumunda, meydana gelebilecek her türlü afet durumunda toplumun maddi-manevi en az zararla çıkması sağlanabilecektir. Bu kapsamda kamu, özel, sivil toplum

ve gönüllülük esaslı organizasyonların koordinasyonunu sağlayacak esaslı düzenlemelere de ihtiyaç bulunmaktadır.

Ek beyan

Çalışmanın literatür taraması, resmi verilen bulunması ve anket formlarının gönüllülere doldurtulması Leyla Yılmaz tarafından yapılmıştır. Söz konusu bilgilerin kullanılması ve analiz edilmesi Suat Uğur tarafından hazırlanmış olup yazarların katkısı genel olarak eşit oranda olmuştur.

KAYNAKÇA

AFAD-T.C.İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (2018). Türkiye’de Afet Yönetimi ve Doğa Kaynaklı Afet İstatistikleri.

AFAD-T.C.İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (2023).

1) 06 Şubat 2023 Pazarcık-Elbistan (Kahramanmaraş) MW: 7.7 – MW: 7.6 Depremleri Raporu. 140 s.

2) 20 Şubat 2023 Yayladağı (Hatay) MW 6.4 Depremine İlişkin Ön Değerlendirme Raporu. Deprem Dairesi Başkanlığı 25 Şubat 2023.

Altun, Fatih (2014). Afetlere Yönelik Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetler. T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Çalışma Ekonomisi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014.

Altun, Fatih (2017). Uluslararası Kuruluşların Afetlere Yönelik Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Faaliyetlerinin İncelenmesi. Sosyal Çalışma Dergisi, 2017, Cilt: 1, Sayı: 1, 32-54

Altun, Fatih (2018). Afetlerin Ekonomik ve Sosyal Etkileri:Türkiye Örneği Üzerinden Bir Değerlendirme. Sosyal Çalışma Dergisi Yıl: 2018, Cilt: 2, Sayı: 1, ss. 1-15 Turkish Journal of Social Work Year: 2018, Vol: 2, Issue: 1, pp. 1-15

AA-Anadolu Ajansı (2023). Sefa Şahin Haber Makalesi; Türkiye ve çevresi 123 yılda 6 ve üzeri büyüklüğündeki 231 depremle sarsıldı.

Azimli Çilingir, Gülcan (2018). Türkiye’de Uygulanan Afet Yönetimi Politikalarının İncelenmesi: Yasal Düzenlemeler ve DASK. Resilience, 13-21

Azimli Çilingir, Gülcan & Örçen Güler, İlke (2020). Afet Politikalarında Risk Unsuru ve Afet Mevzuatında Risk Yönetimi, Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi Yıl: 2020, Cilt: 3, Sayı: 1, ss.152-165

Çelebi, Ercan (2021). Büyük Hareket: 26 Kasım 1943 Tarihli Tosya-Lâdik Depremi’nin Kastamonu Merkez Ve Tosya İlçesindeki Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme. KAREFAD, ÇKÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi / Journal of the Faculty of Letters Cilt/Volume: 9, Sayı/Number: 1, (Nisan/April2021): 42-64

Değirmenci, Yavuz & İlter, İlhan (2013). Coğrafya Dersi Öğretim Programında Doğal Afetler

Demiralp, Selva (2023). Türkiyedeki Depremlerin Ekonomik Etkileri ve Politika Önerileri. İstanpol Politik Araştırmalar Enstitüsü.

Dölek, İskender (2016); Türkiye’de Doğal Afetler.

- Eğilmez, Mahfi (2023). Depremlerin Ekonomiye Etkisi. <https://mahfiegilmez.com>
- Erkal, Tefik & Değerliyurt Mehmet (2009). Türkiye’de Afet Yönetimi. Doğu Coğrafya Dergisi Sayı:22 Syf: 147-164.
- Erkan,E.Ayşe (2010). Afet Yönetiminde Risk Azaltma ve Türkiye’de Yaşanan Sorunlar. DTP-Uzmanlık Tezleri Ankara -2010.
- Erzincanlı,Yıldız (2023). Bilinçli Farkındalık –Mindfulness, İletişim Ansiklopedisi.
- Gürsel, Esin (2018). “İdarenin Doğal Afetler Neticesinde Meydana Gelen Zararlardan Sorumluluğu”, R&S - Research Studies Anatolia Journal, Vol:1, Issue:2; pp: 330-343
- Haçin, İlhan (2014). 1939 Büyük Erzincan Depremi.
- İPSOS Araştırma- Türkiye Ofisi (2023). Haberler; Deprem Ülkemizin Gerçeği... Tehlikenin Farkındayız. Kamuoyu Araştırması. ipsos.com.tr
- İstatistik Dünyası (2020).
- Kelkit Tarafsız Haber Gazetesi (2021). Yıllar Sonra Ortaya Çıkan Bilgi ve Belgelerle 1942 Erbaa Depremi.
- Özçelik , Fatih (2017). 1944 Bolu-Gerede Depremi ve Sonuçları, Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries) Cilt/Volume: 12, Sayı/Issue: 2, Yıl/Year: 2017 (91-113)
- Özmen, Bülent (2000). 17 Ağustos 1999 İzmit Körfezi Depremi’nin HASAR Durumu (Rakamsal Verilerle). Afet İşleri Genel Müdürlüğü Deprem Araştırma Dairesi Deprem Raporu TDV / DR 010-53 Haziran 2000.
- Selçuk, Levent (2020). Doğal Afetler. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Jeoloji Mühendisliği Bölümü Ders Notu
- SUBU-Sakarya Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Üniversitesi (2023). 06 Şubat 2023 Kahramanmaraş (Pazarlık MW= 7,7 – Elbistan MW= 7,6) Depremleri ve Artçılarını, Saha Gözlemlerini, Yapısal Hasarları ve İleriye Yönelik Önerileri İçeren Değerlendirme Raporu.
- Şahan, Can & Kaya, İsmail (2021). Türkiye Afet Bilgi Bankası (TABB) ile EM-DAT Veri Tabanlarının Karşılaştırılarak Değerlendirilmesi. Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi Yıl: 2021, Cilt: 4, Sayı: 3, ss.679-695
- Şahin, Şakir & Üçgül, İbrahim (2018). Türkiye’de Afet Yönetimi ve İş Sağlığı Güvenliği. Afet ve Risk Dergisi 2(1), 2019, (43-63).
- ŞAHİN Kemal (2013). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukukunda, Doğal Afetlerde Yaşam Hakkı Ve Mülkiyet Hakkı Bağlamında Devletin Sorumluluğu: Budayeva Kararı. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 19(3),53 – 146
- TBB-Türkiye Barolar Birliği (2023). TBB Çevre ve Kent Konseyi, Depremzedeye Çözüm Getirmeyen Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Mülkiyet Hakları Bakımından da Risk Oluşturmaktadır.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2023). 2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu.
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı (2023). 2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu.

T.C. Düzce Valiliği (2023).

TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası (2021). Chamber Of Geological Engineers Of Turkey.
Kahramanmaraş'ın Depremselliği, Sayı: 617/503

TMMOB Makine Mühendisleri Odası (2011). Türkiye'de Deprem Gerçeği ve TMMOB Makine
Mühendisleri Odasının Önerileri Oda Raporu.

Uğur, Suat & Yılmaz, Leyla (2023). "Cumhuriyet Döneminde Depremlerle Mücadelede Sosyal Politikaların
Önemi: Kahramanmaraş Depremleri". T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal
Bilimler Konferansı III, 5-6 Temmuz 2023

VİKİPEDİ Özgür Ansiklopedi (TR) (2023). <https://tr.wikipedia.org>